

CAR FRIDRIK II. HOHENSTAUFEN

Gruica, Toma

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:685718>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

CAR FRIDRIK II. HOHENSTAUFEN

TOMA GRUICA

Split, 2020.

Odsjek za povijest

Preddiplomski sveučilišni studij

Europska i svjetska povijest srednjeg vijeka

CAR FRIDRIK II. HOHENSTAUFEN

Student

Toma Gruica

Mentor

doc. dr. sc. Tonija Andrić

Split, srpanj 2020.

Sadržaj

1.	Uvod	1
2.	Sveto Rimsko Carstvo i dinastija Hohenstaufen prije cara Fridrika II.....	3
2.1.	Uspon dinastije Hohenstaufen i rađanje sukoba Gvelfa i Gibelina	4
2.2.	Car Fridrik I. Barbarossa.....	4
2.3.	„ <i>Renovatio imperii Romanorum</i> “ i temelj sukoba s Papinstvom	5
2.4.	Lombardska liga i talijanski pohodi Fridrika I. Barbarosse	6
2.5.	Gvelfi i Gibelini.....	8
2.6.	Normansko Kraljevstvo u Siciliji i put Hohenstaufovaca na jug	8
2.7.	Plantageneti, Kapetovići i car Henrik VI. Hohenstaufen.....	10
3.	Vladavina i život cara Fridrika II. Hohenstaufena do Šestog križarskog rata	11
3.1.	Građanski rat Filipa Švapskog i Otona IV.	11
3.2.	Kraljevstvo Sicilije pod vlašću Fridrika II.	13
3.3.	Restauracija kraljevske vlasti u Siciliji i Sicilijanske konstitucije	14
3.4.	Napuljsko sveučilište i filozofski doprinos cara Fridrika II.....	16
3.5.	Obnovljeni sukob s Crkvom i talijanskim komunama.....	18
4.	Šesti križarski rat.....	20
4.1.	Djelovanje u Svetoj Zemlji i dogovor o mirnoj predaji Jeruzalema.....	22
5.	Rat protiv pape i ustanak sina Henrika VII.	27
5.1.	Ustanak sina Henrika VII.....	28
5.2.	Rat za Italiju i Lombardiju	30
5.3.	Mongolska invazija Ugarske	31
6.	Papa Inocent IV. i kraj vladavine cara Fridrika II.....	32
7.	Sveto Rimsko Carstvo i dinastija Hohenstaufen nakon cara Fridrika II.	34
8.	Zaključak	37
	Literatura	40
	Sažetak.....	43
	Abstract.....	44

„Jener große Freigeist, das Genie unter den deutschen Kaisern, Friedrich der Zweite.“

„Taj veliki slobodni duh, genij među njemačkim carevima, Fridrik II.“

- Friedrich Nietzsche, Der Antichrist

1. Uvod

Susret s riječima Fridrika Nietzschea, koji cara Fridrika II. Hohenstaufena naziva „najvećim genijem“, te Filipa Melanchthona koji ga naziva „najvećim regentom Njemačke, oštrog uma i velikog znanstvenog poznavanja“, bio je poticaj za analizu cara Fridrika II., kao osobe prije svoga vremena.¹ Tema ovog stručnog rada je život cara Fridrika II., koji je bio posljednji veliki vladar iz dinastije Hohenstaufen, za čije su vladavine i dinastija i Carstvo doživjeli najveću moć. Rad uglavnom kronološkim redosljedom prikazuje Fridrikov život, kroz okvire vojne, političke, gospodarske i kulturne povijesti, koristeći se suvremenom znanstvenom i stručnom literaturom; njegovo djelovanje i povijesni utjecaj u kontekstu povijesti njemačkog naroda i Svetog Rimskog Carstva od njegovog osnutka 936. god., do događaja neposredno nakon nestanka dinastije Hohenstaufen i njegove smrti 1250. god.

Analizirajući cara Fridrika II., kao njemačko-rimskog kralja i cara Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti, postavljaju se pitanja: zašto upravo „Sveto“, zašto „Rimsko“ i zašto „Carstvo“? Kakvo je bilo njegovo viđenje, kao i viđenje njegovih prethodnika značenja imena „Rimskog Carstva“ i shvaćanja cara kao univerzalnog svevladara. Kakav je bio položaj cara Fridrika II. u katoličkom svijetu, te njegov odnos prema Papinskoj državi i papi kao predvodniku katolika? Za života, car Fridrik II. je doživio šest papinskih pontifikata; jedan od papa mu je bio odgajatelj i bliski prijatelj, a drugi ga je proglasio „antikristom“. Nezaobilazno je bilo prikazati i pitanje njegove dinastije, dinastije Hohenstaufen; u kakvom se ona odnosu nalazila prema svojim prethodnicima na carskom prijestolju, te kakvo je Carstvo ostavila svojim nasljednicima?

Car Fridrik II. nije bio samo njemački car, već i sicilijanski kralj; tu nam se nameće pitanje kako je jedna njemačka dinastija došla na jug Italije? Kako je dolazak Hohenstaufovaca na poziciju kraljeva Sicilije promijenilo odnos s Papinskom državom, talijanskim gradovima i drugim frakcijama koje su imale svoje oči uprte na Siciliju, kao i sami odnos prema njemačkom dijelu Carstva. U radu je stavljen naglasak i na povijesni kontekst zapadne Europe i Bliskog istoka 13. st., postavljajući pitanja odnosa cara Fridrika II. s drugim monarsima zapadne Europe i Bliskog istoka, kao i važnijih događaja koji su obilježili 13. st.; poput križarskih ratova, reforme u katoličkoj crkvi, političkih sukoba Gvelfa i Gibelina, pojave mongolskih osvajača i sukoba velikih kraljevstava Francuske i Engleske. U

¹ Nietzsche 1999. str. 83., Nette 2005. str. 147.-148.

pitanju Bliskog istoka i Križarskih ratova, analizira se Fridrikov odnos spram islamskog svijeta i njegov doprinos Križarskim ratovima i nastojanjima u Svetoj Zemlji; kako je njegovo sudjelovanje u Petom i Šestom križarskom ratu utjecalo na odnos snaga kršćanskih i islamskih vladara, na buduće križarske ratove, njihove ishode i može li se Fridrikov pohod uopće smatrati punopravnim križarskim pohodom, gledajući na njegovo mirno zaključivanje i tada neprijateljski odnos s papom?

2. Sveto Rimsko Carstvo i dinastija Hohenstaufen prije cara Fridrika II.

Raspadom carstva Karla Velikog, germanska plemena istočno od Rajne; Sasi, Alemani, Bavarci i Franci, organiziraju se u vojvodstva, a uz četiri vojvodstva osnivaju se i dvije marke; Istočna marka, odnosno Austrija na jugoistoku i Brandenburška marka na sjeveroistoku. Ugovorom u Verdunu 843. god. Ludovik Njemački (810. – 876.) izabran je za kralja istočno od Rajne.²

Dana 7. kolovoza 936. god. Oton I. (912. – 973.) je okrunjen za kralja Nijemaca i kao kralj započeo je dugovječnu kampanju njemačke države za uspostavu hegemonije nad centralnom Europom. Oton I. je proširio granice svoga kraljevstva, okrunio se lombardskom i povezoao se s kraljevinom Burgundijom, te do 961. god. upravlja državom koja se mogla usporediti s carstvom Karla Velikoga. U katedrali u Aachenu, 26. svibnja 961. god., uz blagoslov pape i preko ideje *translatio imperii*³, Oton I. biva okrunjen za rimskog cara.⁴ Kampanja cara Otona i ideje koje je uspostavio, nadživjeti će ga. Ideja univerzalnog carstva, ideja cara kao zaštitnika katoličanstva, kao i tzv. *Drang nach Osten*, težnja njemačkih vladara prema širenju svojih granica i kulture istočno u tadašnje poganske i slavenske zemlje, imat će svoj kontinuitet i biti jedan od glavnih povijesnih procesa njemačke i srednjoeuropske povijesti. Car Oton I. nije smatrao da je stvorio novo carstvo već da je on restaurator i direktni nasljednik Zapadnog Rimskog Carstva, koje se unatoč padu Rima održalo preko gotskih i franačkih vladara. Njegovo carstvo će se održati sve do 19. st., dvostruko dulje nego Rimsko Carstvo kojeg je oponašalo. Važno je napomenuti da se shvaćanje tog Rimskog Carstva nije izjednačavalo s njemačkom državom, unatoč činjenici da je, uz određene izuzetke⁵, samo njemački kralj imao pravo biti proglašen carem. S dolaskom dinastije Hohenstaufen, točnije s carem Fridrikom I. Barbarossom stvara se naziv *Sacrum Imperium Romanum*, Sveto Rimsko Carstvo, kao i prve ideje Svetog Rimskog Carstva kao carstva Nijemaca.⁶

² Jundt 1969. str. 17.-22., 56.

³ *Translatio imperii* označava historiografski pojam nastao u srednjem vijeku, koji zastupa linearno shvaćanje povijesti kao niz izmjene vladarskog prava univerzalnog Rimskog Carstva. Zapadno Rimsko Carstvo se održalo preko niza gotskih i franačkih vladara do krunidbe Otona I., kao i preko Pape i Katoličke crkve. „*Translatio*“ označava ideju da carstvo nije novonastalo, nego „prenešeno“ sa jednog kraljevstva na drugo. - Wilson 2017. str. 27., 38.-40.

⁴ Ibid. str. 36.

⁵ Zapadnofranački vladar Karlo Ćelavi je okrunjen za cara 875. god. – Blažević 2007. str. 169.

⁶ Ibid. str. 34-37., Jundt 1969, str. 57-63., Blažević 2007. str. 245.

2.1. Uspon dinastije Hohenstaufen i rađanje sukoba Gvelfa i Gibelina

Dinastija Hohenstaufen je od 1138. god. do 1254. god. vladala Italijom i Njemačkom, te pod njihovom upravom Sveto Rimsko Carstvo doživljava doba iznimnog ekonomskog prosperiteta, urbanizacije, teritorijalne ekspanzije kao i znanstvenog-kulturološkog razvoja neviđenog od doba vladavine Karla Velikog i karolinške renesanse.⁷ Dinastija Hohenstaufen svoje ime je dobila prema istoimenom dvorcu, koji je vojvoda Fridrik I. (1050. – 1105.) izgradio 1079. god. kao novo središte južnonjemačkog Švapskog vojvodstva, a sama dinastija najvjerojatnije potječe iz mjesta Waiblingen.⁸ Rana povijest dinastije, kao i život vojvode Fridrika I., nisu u potpunosti jasni. Unatoč tome znamo da je Agneza Salijska (1073. – 1143.)⁹ bila žena Fridrika I. Ona je također kći posljednjeg cara iz dinastije Salijevaca Henrika V. (1081. – 1125.), kao i majka Henrikova nasljednika, sina Fridrika I., Konrada III. Hohenstaufovca (1094. – 1152).¹⁰

2.2. Car Fridrik I. Barbarossa

Hohenstaufovci su, kao vjerni saveznici Salijske dinastije, naslijedili i njihovu politiku i sukobe, a primjer kontinuiteta politike tih velikih carskih dinastija možemo pronaći u političkim okolnostima vladavine prvog cara iz dinastije Staufer, Fridrika I. Barbarosse. Glavni razlog zbog kojeg su se Hohenstaufovci uzdigli je bio njihov doprinos u borbi protiv destabilizacije carstva i jačanja saske dinastije Welf. Nastavak sukoba između cara Fridrika I. i Henrika Lava (1131. – 1195.) predstavlja početak sukoba koji će se nastaviti sve do kraja 15. st.¹¹ Možemo istaknuti kako je izbor Fridrika I. Barbarosse za cara predstavljao početak novog doba demografskih promjena u Njemačkoj; vladari iz dinastije Hohenstaufen osnivali su brojne gradove, što je pridonijelo općem europskom demografskom razvitku 12. i 13. st. Te demografske promjene dovele su do daljnje urbanizacije, ekonomskog jačanja i kulturnog razvoja, unatoč skoro konstantnim ratovima koji su se odvijali za vrijeme vladavine dinastije Hohenstaufen.¹² Vladavinu Fridrika I. Barbarosse obilježavaju četiri međusobno isprepletena elementa; prvo nastavak sukoba cara i pape i carsku ekspanziju prema Apeninskom poluotoku, navođeno često pod frazom „Talijanski poslovi“; drugo sukob s dinastijom Welf i

⁷ Jundt 1969. str. 11.

⁸ Waiblingen je najvjerojatnije mjesto nastanka dinastije Hohenstaufen, i jedan od posjeda dinastije. Stauferska politička stranka Gibelina naziv je dobila ime talijanizacijom imena Weiblingen. - Wilson 2017. str. 248.

⁹ Agneza Salijska, žena Fridrika I., vojvotkinja od Švabije i markgrofica od Austrije. Često navođena uz nazive Agnes od Poitoua i Agnes od Saara, kao Agnes od Weiblingena – prema Jundt 1969.

¹⁰ Ibid. str. 118.-119.

¹¹ Wilson 2017. str. 282.-283.

¹² Mitchell 1986. str. 47.-49.

sjevernonjemačkim vazalima, najčešće navedeno u sklopu sukoba Gvelfa i Gibelina; zatim pravne i ideološke promjene u shvaćanju carstva, naroda, kršćanstva i uloge cara utemeljene na ideji rimske restauracije, skolastičke filozofije i bizantskog administrativnog sustava;¹³ te posljednje, sudjelovanje u križarskim pohodima kao fenomenu tog povijesnog razdoblja i socioekonomske promjene koje prate križarske ratove i ponovno spajanje istoka i zapada.¹⁴

Posljednje godine Konradove vladavine bile su provedene u gušenju ustanka saskog vojvode Henrika Lava, pripadnika dinastije Welf koja je predstavljala problem i salijskim carevima. Izbor Konradovog sina Fridrika I. Barbarosse donio je nadu za zaustavljanje rivalstva između salijsko-stauferske i welfske dinastije, jer novoizabrani Fridrik Barbarossa i Henrik Lav bili su rođaci. Henrik Lav je centralizirao svoju vlast na sjeveru i istoku Njemačke, a dodjelom bavarskog vojvodstva postao je najutjecajniji i najmoćniji carski vazal. On se okrenuo prema osvajanju istočnih slavenskih država i pokoravanju Kraljevine Poljske, koja se na prijelazu u 11. st. oslobodila utjecaja njemačke krune.¹⁵

2.3. „*Renovatio imperii Romanorum*“ i temelj sukoba s Papinstvom

Dinastija Hohenstaufen (1138. – 1254.), kao Otoni (919. – 1024.) prije i Habsburzi (1438. – 1806.)¹⁶ poslije njih, svoju je dinastičku politiku vodila prema ideji Svetog Rimskog Carstva kao univerzalnog carstva te institucije cara kao apsolutnog predstavnika „božanske vlasti“ na zemlji. Prema riječima Fridrika I. : „Kao što je jedan Bog na nebesima, tako je i jedan Car na zemlji“. Njihova apsolutistička, hereditarna i centralistička vizija je počivala na temeljima Justinijanovog prava i mogućnosti restauracije Rimskog Carstva. Hohenstaufovci su znali iskoristiti papinsku političku odluku da samo njemački kralj može biti izabran za svetog rimskog cara, pa se tako i Konrad III. prozvao carem čak i prije nego je službeno bio potvrđen od pape i okrunjen carskom krunom. Fridrik I. Barbarossa nastavlja tu tradiciju i samoprolašava se carem na svojoj kraljevskoj krunidbi 1152. god. i svoga sina Henrika IV. proglašava cezarom bez papinskog blagoslova 1189. Car Fridrik II. (1194. – 1250.) proglasio se 1211. god. izabranim rimskim carem. Uz pomoć bolonjskih erudita koji su istraživali ostatke Rimskog Carstva, car Fridrik I. Barbarossa izradio je vlastite principe o uređenju javnoga poretka, tzv. „Veliki koncept“. Naime, zatražio je potpunu jurisdikciju za vladara i njegove izaslanike, te pravo vladara na nametanja vlastitih poreza svojim podanicima. Na tim principima došlo je do razvijanja carstva i carske institucije od pomazanika pape na

¹³ Blažević 2017. str. 245.

¹⁴ Waas 2005. str. 68. passim.

¹⁵ Jundt 1969. str. 124., Vocke 1996. str. 37.

¹⁶ Wilson 2017. str. 37.

transkorporalnu osobu kralja Nijemaca; na važnosti tako dobivaju kneževi-izbornici koji biraju cara kao predstavnika njemačkog političkog naroda, a ne papa kao poglavar katolika. Fridrikova ideja centralističke i apsolutističke monarhije nije uključivala slabljenje moći vazala; naprotiv, Fridrik I. htio je svoje njemačke vazale reorganizirati i tako ih osnažiti, s ciljem da kao snažni zemljovlasnici budu kralježnica carske vlasti u Njemačkoj. Ovo je vidljivo i u Fridrikovom popuštanju svome rivalu Henriku Lavu, kojemu je dodijelio Bavarsko vojvodstvo.¹⁷

Fridrikova politika reflektirala se i u samom nazivu „Svetog“ Rimskog Carstva kojeg je on uveo, u smislu da je careva misija sveta, te da su carstvo i car sveti po sebi bez potrebe pape. Ideja o carstvu kojim dominiraju njemački kneževi, kao ideja o apsolutističkoj i centralističkoj vlasti nije se svidjela Papinskoj državi i talijanskim komunama, koje su se ujedinile u Lombardsku Ligu 1167. god., s ciljem ostvarivanja prava samouprave. Kako bi osigurao samostalnost svećenstva i njihove „moralne čvrstine“ papa Grgur VII. (1015. – 1085.), uspostavio je takozvanu gregorijansku reformu. Te reforme su se kosile s voljom i idejama cara Fridrika I.; veliki dio carstva bio je pod upravom kneževa biskupa, koji su već uživali velike povlastice i prava. Suprotno ideji Fridrika I. Barbarosse o caru kao, stoji tzv. „*Dictatus Papae*“ kojeg je uveo papa Grgur VII., prema kojemu je sam Bog osnovao katoličku crkvu i prema tome samo papa, kao Božji izabranik, ima univerzalno pravo vlasti u Europi u smislu biranja i svrgavanja svjetovnih vladara i biskupa. Uz to se nadovezuje i dogma papinske nepogrešivosti, prema kojoj papa ima „nadjudski“ autoritet što se tiče tumačenja crkvenih istina. To je naravno uključivalo ideju da papa jedini ima pravo dodjeljivanja carskih insignija, kao i njihovo oduzimanje, što se odnosilo i na salijske i staufovske careve. Vrhunac sukoba između Svetog Rimskog Carstva i papinstva, prije dolaska Staufovaca na vlast, predstavljala je borba za investituru Henrika IV. i Henrika V., te Wormski konkordat, koji su izvan opsega ovog stručnog rada.¹⁸

2.4. Lombardska liga i talijanski pohodi Fridrika I. Barbarosse

Car Fridrik I. Barbarossa je imao drugačije ambicije od Henrika Lava; on je umjesto na istok gledao prema jugu na Rim i Apeninski poluotok. Kao prvi razlog za ekspanzijsku orijentiranost prema jugu možemo navesti nemogućnost pronalaska čvrstog oslonca na kontinentu; car Fridrik I. i njegovi nasljednici nisu pokušavali nametnuti svoju apsolutnu vlast

¹⁷ Mitchell 1986. str. 49, 51., više u poglavlju 1.2 „Car Fridrik I. Barbarossa“.

¹⁸ Blažević 2017. str. 245.-248., Wilson 2017. str. 51.-55., 62.-63. Mitchell 1986. str. 33.-35., 38.-40., više u Schreiber 1996. str. 139.-145.

u Njemačkoj, jer je jednostavno rečeno bilo nemoguće dalje širiti snagu Hohenstaufovaca, zbog decentralizacije, elektornog sustava i visoke autonomije kao i vojne snage njemačkih vazala i lokalnih dinastija. Kao drugi razlog možemo navesti bogatstvo lombardijskih gradova i Apeninskog poluotoka; položaj Apeninskog poluotoka u središtu Mediterana pogodovalo je razvijanju trgovine, a razvoj gradskih komuna i urbanizacija dovela je i do razvoja manufakture, kao i daljnjeg napredovanja umjetnosti, bankarstva i obrazovanja. Godine 1158. car Fridrik I. Barbarossa sa svojom vojskom prešao je Alpe s ciljem pokoravanja lombardijskih gradova. Sjevernotalijanski gradovi su se ujedinili u tzv. Lombardsku ligu, a u svojoj borbi za samostalnost mogli su računati na moćnog saveznika, na papu, ili bolje rečeno na jednog od papa jer su 1158. god. stolovala dvojica; papa Viktor IV. (1095. – 1164.), koji je bio sklon caru i papa Aleksandar III. (1100. – 1181.) Vojni pohod cara Fridrika I. bio je uspješan, grad Milano je razrušen i papa Aleksandar III. morao je napustiti Rim. Careva vlast u Italiji bila je sigurna sve do izbijanja kuge ljeti 1167. god. koja je uništila carsku vojsku i okrenula tijek sukoba. Borbe su se nastavile do 1178. god. kada je potpisano primirje između cara i pape Aleksandra III. do 1183. god., a sklapanjem primirja u Konstanzu 1183. god. sukob između Lombardske lige i cara je završen.¹⁹

Mirom u Konstanzu car je papi priznao suverenitet nad Rimom i Papinskom državom, a papa priznaje njemu carsku vlast u Italiji; lombardski gradovi su se obvezali na lojalnost caru za pravo samoodređivanja lokalne vlasti. Caru Fridriku I. je preostao još jedan okršaj, i to u Njemačkoj. Henrik Lav je u Saskoj konsolidirao svoju moć i ekspanzijskim ambicijama prema istoku Carstvu stvorio nove neprijatelje. Također je 1176. pružio svoju pomoć Lombardskoj ligi što je osujetilo Fridrikove planove. Na carskom suđenju u Gelnhausenu 1180. god. Henrik Lav biva osuđen, a njegova zemlja razdijeljena i on prognan iz Carstva. Svoje sklonište je Henrik Lav pronašao na dvoru svog punca Henrika II. Plantageneta (1133. – 1189.) u Engleskom Kraljevstvu. Hohenstaufovci su se isticali i svojom dobrom ženidbenom politikom koja je dinastiji kroz generacije osigurala značajno nasljedstvo na Mediteranu i kontinentu; tako je Fridrik I. Barbarossa osigurao svome sinu i nasljedniku Henrika VI. zaruke s Konstanzom Sicilijanskom (1154. – 1198.), kćerkom kralja Vilima II. d'Hauteville (1153. – 1189.) nasljednicom Normanskog Kraljevstva na jugu Italije. Kao vrhunac bogate Barbarossine vladavine je trebao biti Treći križarski rat i oslobođenje Jeruzalema, međutim car se na putu prema Svetoj Zemlji utopio u rijeci Salefu u Kilikiji

¹⁹ Jundt 1969. str. 129., 134., Vocke 1996. str. 37-39., Mitchell 1986. str. 52.,53.

1190. god. Godinu ranije, Vilim II. d'Hauteville neočekivano je i bez muških potomaka umro i svoje prijestolje ostavio kćeri Konstanzi i Henriku VI. Hohenstaufenu.²⁰

2.5. Gvelfi i Gibelini

Welfi i Wibellingi, odnosno Gvelfi i Gibelini, predstavljaju političke frakcije unutar Svetog Rimskog Carstva koje su se sukobile oko niza problema. Gibeline su činili vazali lojalni Hohenstaufovcima, koji su se zalagali za centralizaciju monarhije i pravo na laičku investituru. Aktivno su se protivili gregorijanskoj reformami, a s vremenom su poprimili i ideju o ponovnoj uspostavi univerzalnog Rimskog Carstva kao i ideju cara kao jedinog predstavnika božanske vlasti na zemlji, te su se, nošeni idejama skolasticizma i neo-aristotelizma, zalagali za integraciju arapske i aristotelске filozofije u katoličku crkvu. Njima neprijateljski Gvelfi su se zalagali za papinsko prvenstvo, suzbijanje mogućih hereza i širenje siromašnih crkvenih redova, kao i za lokalnu autonomiju i prava carskih elektora. Gibelinska politika se zasnivala na otonskim idealima i ideji rimske restauracije, a gelfska politika se razvila najvjerojatnije iz same činjenice da su povijesno uvijek predstavljali opozicijsku stranku, i stoga bili izvan dosega vladajuće moći. To znači da su općenito morali zauzimati poziciju oprečnu Hohenstaufovcima i Salijcima. Takav čisto opozicijski stav je vidljiv i u izboru cara Otona IV. Welfa (1175. – 1218.), koji je svoje opozicijske političke stavove zamijenio onima sličnim gibelinskim vladarima, što je i dovelo do njegove ekskomunikacije i svrgavanja.²¹ Papinska država i papa su u razvijenom srednjem vijeku predstavljali jednu od najvažnijih i najsnažnijih feudalnih organizacija, koja je imala vlastite ekspanzionističke ambicije koje su bile ugrožene jačanjem Svetog Rimskog Carstva na Apeninskom poluotoku. Uz ambicije u Italiji, papinstvo izražava i ambicije u obliku križarskih ratova, koji predstavljaju uz sukob carskih frakcija drugi najvažniji element vladavine dinastije Hohenstaufen.²²

2.6. Normansko Kraljevstvo u Siciliji i put Hohenstaufovaca na jug

Južna Italija, koja je predstavljala pozornicu života cara Fridrika II., bila je pod kontrolom Bizantskog Carstva od Justinijanove rekonkviste 539. god. sve do dolaska Normana u 10. st. Normani su uspostavljali niz samostalnih država na bivšim teritorijima

²⁰ Vocke str. 38.-44., Blažević 2007. str. 245.-247., 415., 416.

²¹ Više u poglavlju 2.1 „Građanski rat Filipa Švapskog i Otona VI.“, Mitchell 1985. str. 47.-49.

²² Blažević 2007. str. 406., 407., Wilson 2017. str. 57. passim.

Bizantskog Carstva, te i na području bizantske Apulije i južne Italije. Borbe između lombardskih kneževa na jugu Italije, kako međusobne tako i protiv Bizantskog Carstva, su privukle brojne plaćeničke skupine, uključujući normanske vitezove, koji su oko 1030. god. osvajanjem Aversa postali četvrta sila između Lombarda, Pape i Bizanta.²³ Skupina normanskih pustolova, poznati kao „sinovi grofa Tankreda (980. – 1041.)²⁴ na poluotok su stigli 999. god. i do 1091. god. pod vodstvom dinastije d'Hauteville i kralja Rogera II. (1095. – 1154.) uspostavili samostalno Kraljevstvo Sicilije.²⁵

Sicilijansko Kraljevstvo Rogera II. bilo je područje miješanja raznih kultura, vjeroispovijesti i naroda; muslimanskih osvajača, germanskih Lombarda, starosjedioca Latina, Bizantinaca i normanskih doseljenika. Normanski kraljevi pokazali su se kao veoma tolerantni, te je takav odnos doprinio razvitku Sicilije; od skupine međusobno stalno zaraćenih i osiromašenih kneževstava u centraliziranu i bogatu kraljevinu. Uz tolerantni pristup kraljeva, kao razlog za brzi uspon normanskog kraljevstva možemo istaknuti i antifeudalno i centralističko uređenje kraljevine koje je dovelo do financijskog i vojnog jedinstva, kao i sama vojna tradicija Normana; njihovu samostalnost od drugih plaćeničkih skupina za vođenje ratova, kao i pogodan položaj za pljačkaške pohode na bogatu afričku obalu i Bizantsko Carstvo.²⁶

Važno je istaknuti kako je Sicilijansko Kraljevstvo bilo diplomatski izolirano i okruženo neprijateljima i kao takvo ne bi moglo dugo preživjeti. To je ključni razlog zašto je došlo do ugovornog braka između Hohenstaufovca Henrika VI. i Konstanze Sicilijanske. Nakon smrti Rogera II. na vlast dolazi Vilim I. Loši (1120. – 1166.); prvobitno tolerantni odnosi između naroda su se daljnjim migracijama normanskog i njemačkog plemstva narušili, posjedi na afričkoj obali su bili izgubljeni, a sicilijanski muslimani su podignuli otvoreni ustanak. Vilim I. ustanak je ugušio u krvi, čime je i zaradio nadimak „Loši“. Godine 1166. na prijestolje dolazi Vilim II. Dobri, koji unatoč protestu svoga plemstva, ulazi u savez s carem Fridrikom I. Barbarossom i ugovara ženidbu između Henrika VI. i svoje nasljednice Konstanze. Njegovom smrću i rata za prijestolje 1194. god., normansko Kraljevstvo Sicilije je prešlo u ruke Henrika VI. i put dinastije Hohenstaufen na jug je bio omogućen.²⁷

²³ Blažević 2007. str. 110., 111., 536.

²⁴ Tankred d'Hauteville (980. - 1041.) bio je normanski sitni plemić iz 11. stoljeća o kome se malo zna. Bio je sitni zemljovlasnik u blizini Coutancea u Kotentinu. Tankred je ostao zapamćen kao prvi poznati član dinastije d'Hauteville, te po postignućima svojih dvanaest sinova, poznati kao „Tankedovi sinovi“. - Blažević 2007. str. 534.

²⁵ Vocke 1996, str. 42-44., Mackay 1996. str. 84,85., Blažević 2007. str. 546.

²⁶ Mackay 1996 str. 84., Vocke 1996 str. 44., Blažević 2007. str. 551.

²⁷ Vocke 1996. str. 44., Blažević 2007. str. 559-561.

2.7. Plantageneti, Kapetovići i car Henrik VI. Hohenstaufen

Normansko osvajanje Engleske 1066. god., koje je nizom okolnosti ujedinilo političke interese Francuske i Engleske, ima svoj kontinuitet u 12. i 13. st. u obliku dinastijskih sukoba između obitelji Plantageneta i Kapetovića. Rivalstvo između dva kraljevstva je u 13. st. opet prešlo La Manche; kroz niz osvajačkih pohoda, nasljedstvom kao i podmićivanjem i dvorskim intrigama, Englesko Kraljevstvo je zavlдалo većim dijelom francuskog ozemlja. Sukob između Plantageneta Henrika II. i Kapetovića Luja VII. (1120. – 1180.), kao i njihovih nasljednika Rikarda Lavljeg Srca (1157. – 1199)²⁸ i Filipa II. Augusta (1180. – 1123.)²⁹, za sobom je povukao, kroz ženidbene veze i vojne saveze, Sveto Rimsko Carstvo i ostatak zapadne Europe i katoličkog svijeta.³⁰

Sam put Hohenstaufovaca na jug Italije nije bio jednostavan; lokalno normansko plemstvo, uz financijsku podršku Rikarda Lavljeg Srca, proglasilo je Tankreda iz Lecce (1138. – 1194.), polubrata Vilima II. Dobrog i rođaka Rikarda Lavljeg Srca, za kralja Sicilije. Normanima se pridružio i Welf Henrik Lav sa svojim snagama, koji je također bio u srodstvu sa Plantagenetima. U takvoj situaciji, Henrik VI. mogao je samo računati na pomoć Filipa II. Augusta, te su oni sjedinjenim snagama porazili zajedničkog neprijatelja i zarobili Henrika Lavljeg srca na svom povratku s Trećeg križarskog rata iz Svete Zemlje. Kao zatvorenik na staufovskom dvoru, Rikard Lavljeg Srca 1194. god. prihvatio je njemu zadane uvjete; uz plaćanja otkupnine i danka, prekinuo je i savezništvo s Tankredom iz Leccea. Nekoliko mjeseci kasnije Tankred umire i prijestolje ostavlja svome maloljetnom sinu Vilimu III. (1186. – 1198.). Staufovske snage porazile su Normane u bitci kod Katanije 1194. god. i uskoro osvojile Palermo; na Božić 1194. god. car Henrik VI. je okrunjen za kralja Sicilije, a dan kasnije rođen mu je jedini sin Fridrik II. Hohenstaufen.³¹

²⁸ Rikard Lavljeg Srca (1157.-1199), je bio engleski kralj iz dinastije Plantagenet, kao i kralj Cipra i Bretanje, kao i francuskih pokrajina Normandije, Gaskonje, Anjoua, Poitiers, Maine i Nantesa. Nadimak „Lavljeg Srca“ je dobio iskazavši se još u mladoj životnoj dobi u vojnim pohodima u Francuskoj. Sudjelovao je u Trećem Križarskom ratu, uz Filipa II. Augusta i Fridrika I. Barbarossu. – Vocke 1996. str. 45-48.

²⁹ Filip II. August, francuski kralj iz dinastije Kapetovića, za vrijeme svog života je uspio skoro u potpunosti ujediniti francuski teritorij i oduzeti engleske posjede na području današnje Francuske. On je također prvi francuski monarh koji se nazivao „kraljem Francuske“, umjesto „kraljem franaka“. Zbog svojih vojnih pobjeda stekao je nadimak „August“. – Vocke 1996. str. 45.-50.

³⁰ Ibid., str. 29., 30., 48.-49.

³¹ Ibid. str. 44.-46., Blažević 2007. str. 416., 559.-561., Mitchell 1986. str. 57.

3. Vladavina i život cara Fridrika II. Hohenstaufena do Šestog križarskog rata

Fridrik II., zadnji i najveći car iz dinastije Hohenstaufen, je rođen 26. prosinca 1194. god. u Jesiju, malom gradu pokraj Ankone na jadranskoj obali. Njegova majka htjela ga je krstiti imenom Konstantin, ali je on ipak kršten pod imenom njegovih djedova: Fridrika I. Barbarosse i Fridrika Rogera II. Njegov otac car Henrik VI. za cijelog života vidio ga je samo dva puta; Fridrik II. nije proveo djetinjstvo s roditeljima u Palermu, nego pod skrbništvom žene vojvode od Spoleta u gradu Folignu. Na izbor i krunidbu za rimsko-njemačkog kralja u Frankfurt ga je umjesto roditelja otpratio stric vojvoda Filip Švapski (1177. – 1208.).³² Car Henrik VI. ubrzo je i umro u trideset prvoj godini od malarije, kada je Fridrik II. imao samo tri godine. U posljednjim godinama života Henrik VI. učinio je sve što je mogao kako bi osigurao carsko i sicilijansko prijestolje svome sinu.³³

3.1. Građanski rat Filipa Švapskog i Otona IV.

Žena Henrika VI., jedanaest godina starija Konstanza d'Hauteville umrla je godinu nakon svog muža; u tom vremenu između njene i muževe smrti, Konstanza je započela osvetnički pohod protiv sicilijanskog njemačkog plemstva, kojeg je mrzila zbog okrutnosti svoga muža i „nepravde koju su njemački plemići počinili nad njenim sunarodnjacima Normanima“.³⁴ Ona odbija prihvatiti krunidbu sina Fridrika II. kao očevog nasljednika i rimskog cara. Opozvala je pravo držanja zemlje njemačkom plemstvu u Kraljevini Siciliji, formalno je priznala papinsko feudalno sizerenstvo nad Sicilijom, te na blagdan Pedesetnice 1198. god. daje Fridrika II. okruniti za kralja Sicilije.³⁵ Nakon objave vijesti o smrti cara Henrika VI. i Konstanzinog odbijanja carske krune Fridriku II., u sjevernoj Italiji izbile su pobune. U toj kriznoj situaciji, njemačko plemstvo izglasalo je, unatoč ranijem proglašenju Fridrika II., Filipa Švapskog za novog njemačkog kralja i cara. Ovaj ponovljeni izbor nisu prihvatili sjevernonjemački kneževi izbornici, koji su za protucara izabrali Otona IV., sina Henrika Lava. Tako se opet

³² Filip Švapski Hohenstaufen (1177.-1208.), švapski i frankonijski vojvoda, toskanski markgrof i biskup od Würzburga. Najmlađi brat Fridrika I. Barbarosse i suprug bizantske princeze Irene Angelos. Napustio svećenički red nakon smrti svoje braće 1196. god. - Jundt 1996. str. 197.

³³ Nette 2008. str. 7.-11., Vocke 1996. str. 46.

³⁴ Henrik VI. je višestruko u krvi ugušio ustanke na Siciliji. Pobunjene normanske vladare je smaknuo na veoma okrutne načine; Rikard od Acere je smaknut tako da je zavezan za kočiju i vučen kroz ulice Kapue, kako bi nakon dva dana bio obješen. Kontea Giordana je dao okruniti užarenom krunom i okovati na željezno prijestolje. Svoja smaknuća je izvršavao ispred publike, čak je i njegova žena Konstanza sudjelovala, što mu je zaradilo nadimak „Okrutni“ i neprijateljstvo podanika i Crkve – Mitchell 1986. str. 58.

³⁵ Nette 2008. str. 11.

probudio stari sukob između bavarskih Welfa i švapskih Hohenstaufovaca, sada već u trećoj generaciji.³⁶

Konstanza je umrla u studenom 1198. i u svome testamentu je navela papu Inocenta III. (1160. – 1216.)³⁷ kao skrbnika i odgajatelja svoga sina Fridrika II., dodijelivši mu i titulu regenta sicilijanske krune. Papa Inocent III. bio je najznamenitiji i najutjecajniji papa svoga doba; nakon smrti Henrika VI. Carstvo je bilo u kaosu, što je papa Inocent III. iskoristio protjerivanjem feudalnih gospodara iz Spoleta, te smanjivanjem moći monarha crkvenim dekretom, tvrdeći da papa kao nasljednik svetog Petra i Božji izabranik, ima nadmoć nad kraljevima i ima konačnu odluku nad biranjem novih vladara. U Italiji je proširio teritorij Papinske države, koja je prije njega kontrolirala samo područje vojvodstva Lacija, prema jadranskoj obali uklopivši u državu i vojvodstva Spoleto i Ankonu. Svojim teritorijalnim širenjem Papinske države, papa Inocent III. stvorio je teritorijalnu barijeru između Svetog Rimskog Carstva i Kraljevstva Sicilije, što je Fridrikovim nasljedstvom predstavljalo veliku prijetnju samostalnosti i utjecaju Papinske države.³⁸

Filip II. August uključio se u rat na strani Filipa Švapskog protiv Otona IV. i Rikarda Lavljeg Srca. Filip i Rikard su prije ovog sukoba bili saveznici, koji su se zajedničkim snagama borili u trećem križarskom ratu. Filip II. August također je ušao i u savez s Rikardovim mlađim bratom, Ivanom Bez Zemlje (1166. – 1216.), kako bi potaknuo dinastičke sukobe u Engleskoj.³⁹ Rikard Lavljeg Srca je bio jedan od elektora u izboru protucara Otona IV., jer je nakon zarobljeništa bio prisiljen prikloniti se caru Henriku VI., te je stoga smatran vazalom Svetog Rimskog Carstva i kraljem izbornikom.⁴⁰

U okolnostima građanskog rata u Svetom Rimskom Carstvu, papa je težio učvršćivanju svoga položaja kao i položaja svoga carskog kandidata Otona IV., te je tako na IV. lateranskom koncilu 1215. god. odigrao ulogu suca u sukobu između Filipa II. Augusta i

³⁶ Nette 2008. str. 11.

³⁷ Papa Inocent III (1160.-1216.), rođen kao Lotar Conti, je bio najutjecajniji papa svog vremena. Isticao se zbog proširenja i provođenja gregorijanskih reformi, konsolidacije papinskog utjecaja kao feudalnog gospodara nad vladarima Europe, teritorijalnog proširenja Papinske države, sudjelovanje na IV. lateranskom koncilu, te velikog doprinosa u organizaciji novih križarskih pohoda, uz one orijentirane k oslobođenju Svete Zemlje, protiv akvitanskih Katara i iberijskih muslimana. - Vocke 1996. str. 148.-149., Ditchburn 1996, str. 124. , Schreiber 1996. str. 148., 149.

³⁸ Mitchell 1986. str. 59.

³⁹ Ivan Bez Zemlje (1166. - 1216.) je bio engleski kralj, i najmlađi od pet sinova Henrika II. Kao najmlađi sin ostao je prvobitno bez nasljedstva te je stoga stekao nadimak „Bez Zemlje“. Oteo je krunu Rikardu Lavljeg Srca za vrijeme njegovog sudjelovanja u Trećem križarskom ratu, ali je njegovim povratkom abdicirao i vratio Rikardu krunu. Nakon smrti brata nasljeđuje prijestolje, gubi posjede u Francuskoj, biva ekskomuniciran i nakon vojnih poraza u Walesu i Irskoj, englesko plemstvo mu naređuje potpisivanje *Magna Carta Libertatum*, dokument koji ograničava kraljevsku vlast i jamči slobodu vazala. Umire 1216. za vrijeme neuspješnog građanskog rata protiv svojih vazala. - Vocke 1996. str. 50.-53.

⁴⁰ Mitchell 1986. str. 59.

Rikarda Lavljeg Srca. Idejom univerzalnog prava, Inocent III. smatran je jedinom osobom koja je u mogućnosti izabrati jednog od rivala za cara, ali kako bi ojačao svoju poziciju odlučio je tri godine ne intervenirati kako bi oslabio Sveto Rimsko Carstvo.⁴¹ Rikard Lavljeg Srca svojim povratkom u Englesku tjera brata na abdikaciju, ali uskoro umire te je ipak Ivan Bez Zemlje, koji nije imao vladarske sposobnosti svoga brata, postao neupitnim kraljem Engleske. Savez između Filipa II. Augusta i Ivana Bez Zemlje smrću se njegovog brata raskida i dolazi do novog englesko-francuskog rata 1213. god. Napredovanjem Filipove vojske i brojnim vojnim pobjedama, tzv. Anžujsko carstvo, kojeg su Ivanov otac Henrik II. i brat Rikard Lavljeg Srca izgradili, ubrzo se raspalo. U Flandriji u bitci kod Bouvinesa 1214. god. Filip II. August je odlučujuće porazio engleske i welfske snage. Bitka kod Bouvinesa je na više načina označila prekretnicu u povijesti zapadne Europe; Francuska je postala neupitni gospodar južno od kanala La Manche, i kralj Filip II. August je od zastarjele monarhije stvorio za tadašnje doba modernu kraljevinu. Dotada moćna i administrativno napredna Engleska je izgubila svoje posjede na europskom kontinentu, a na Britanskom otočju dolazi do urote vazala koje će dovesti do slabljenja moći kralja.⁴²

Možemo smatrati da je kao najveći pobjednik iz te bitke izašao Fridrik II. Hohenstaufen, jer je porazom Otona IV. kod Bouvinesa odlučen i rat za prijestolje Svetog Rimskog Carstva. Mladom Fridriku II. je Filip II. August nakon bitke predao zarobljenje carske insignije i papa Inocent III. ga je priznao za cara. Fridrikov stric, Filip Švapski je za vrijeme građanskog rata stradao u atentatu koji je izveo vojvoda Palatinata, Oton Wittelsbach, što je označilo i privremeni kraj građanskog rata. Otona IV. jednoglasno biraju njemački elektori, ali Oton IV. se nije pokazao lojalan papi što dovodi do njegove ekskomunikacije i obnove građanskog rata 1212. god. koji je završio Otonovim porazom u bitci kod Bouvinesa.⁴³

3.2. Kraljevstvo Sicilije pod vlašću Fridrika II.

Od Konstanzone smrti 1198. god. pa do punoljetnosti Fridrika II. 1208. god. vlast u Kraljevstvu Sicilije je *de iure* u ime pape Inocenta III. obnašao koncil biskupa pod vodstvom Waltera od Palerija. Taj koncil se pokazao itekako nesposobnim u provođenju vlasti. Sicilija je u tih deset godina bila *de facto* u stanju feudalne anarhije; veći normanski i muslimanski vazali koji su mogli osigurati samostalnost su se odvojili od sicilijanske krune, a za ostatak

⁴¹ Mitchell 1986. str. 59., 60.

⁴² Blažević 2007, str. 487., Vocke 1996. str. 48, 50.

⁴³ Vocke 1996, str. 47.- 49., 53., Mitchell 1986. str. 60., Nette 2008, str. 11.

kraljevstva su se međusobno borili papinski izaslanici, langobardski baruni, kao i talijanske trgovačke republike Genova, Ankona i Pisa.⁴⁴ Stanje u Njemačkoj nije bilo puno bolje; desetogodišnji građanski rat između Staufera i Welfa u potpunosti je ispraznio carsku i dinastijsku blagajnu, a odlukama Reichstaga u Egeru 1213. god. crkveni vazali bili su gotovo u potpunosti samostalni od carske uprave. Ista prava će steći i svjetovni feudalni vladari u Njemačkoj 1231. god. Car se morao odreći svojih privilegija, uključujući pravo oporezivanja i osnivanje gradova i fortifikacija na zemlji svojih vazala. Feudalni vazali su postali potpuni zemljovlasnici svojih posjeda, što možemo smatrati i početkom preobrazbe Svetog Rimskog Carstva iz centralizirane monarhije, u labav savez kneževstava i vojvodstava.⁴⁵

3.3. Restauracija kraljevske vlasti u Siciliji i Sicilijanske konstitucije

Godine 1215. Fridrik II. je priznat, uz potporu pape Inocenta III., za njemačkog kralja da bi 1220. god. bio i službeno okrunjen uz svoju prvu ženu Konstanzu Aragonsku (1179. – 1222.) od Inocentovog nasljednika, pape Honorija III., kao od Crkve odobren vladar. Pritom je papa i službeno priznao personalnu uniju između Sicilije i Svetog Rimskog Carstva. Prije svoje smrti, papa Inocent III. je smatrao da je zauvijek riješio sukob između cara i pape; cara Fridrika II., koji je imao potporu njemačkog plemstva, papa Inocent III. je jako cijenio i Fridrik mu je obećao da će predati sicilijansku krunu kada postane njemačkim carem. Također, nakon dvadeset godina građanskog rata, izmoreni njemački vazali nisu više predstavljali prijetnju moći Papinskoj državi. Sve ono što su Fridrik I. Barbarossa i Henrik VI. gradili do 1216. god. činilo se izgubljenim.⁴⁶

Prve godine Fridrikove vladavine bile su teške jer je njemački dio Carstva bio u financijskoj krizi, a na sicilijanskom području nije bilo središnje kraljevske vlasti; svoju vlast je centralizirao tzv. Sicilijanskim konstitucijama 1231. god., poznatim također kao *Liber Augustalis*, Asiške ili Melfijske konstitucije, prema uzoru svojih normanskih predaka koji su uspješno vladali na Siciliji. Sicilijanske konstitucije su bile jedinstveni zakonik, kojim je plemstvo izgubilo svoje privilegije i utjecaj u državi. Fridrik II. je zabranio međuvazalske vojne sukobe s ciljem zaštite svojih podanika. Konstitucije su ograničile i mogućnost donošenja zakona vazala; donošenje zakona je oduzeto sitnim zemljoposjednicima i vraćeno Fridrikovim dvorskim slugama i državnom sudstvu. Veliki sicilijanski zemljoposjednici su predstavljali glavnog rivala Fridriku II. i njegovim dvorskim službenicima, te je vraćanje

⁴⁴ Nette 2008, str. 11.

⁴⁵ Vocke 1996, str. 53.

⁴⁶ Nette 1975, str. 28.

apsolutne vlasti carevom dvoru predstavljalo prioritet. Kmetstvo koje je bilo izrabljivano pod Normanima i Saracenima bilo je oslobođeno, što je svakako pridonijelo rastu Fridrikove popularnosti među svojim podanicima. Također je naredio rušenje svih nezakonito podignutih dvoraca i fortifikacija, te je drastično smanjio broj samostalnih baruna u svome kraljevstvu. Da bi ugodio papi, zakonski je oslobodio svećenstvo od plaćanja poreza. Fridrik II. je prema uzoru normanskih vladara formirao stalnostojeću vojsku koja je zamijenila dotadašnju većinski plaćeničku vojsku. Fridrikova rigorozna porezna i carinska politika prema talijanskim komunama i trgovačkim republikama je dovela do ostvarenja državnog monopola nad trgovinom u južnoj Italiji. To je pridonijelo bogaćenju Sicilije i mogućnosti financiranja snažne vojske i mornarice. Sicilijanske konstitucije će predstavljati temeljni zakon Sicilijanskog Kraljevstva sve do doba Napoleona. Dva desetljeća nakon svoje krunidbe Fridrik će stvoriti i novi zakonik za Njemačku pod nazivom *Landfriede* u Mainzu 1235. god., koji je bio utemeljen na Sicilijanskim konstitucijama, a njegov sin kralj Henrik VII. Hohenstaufen će zapisati narodne usmene zakone Saskog vojvodstva u tzv. *Sachsenspiegel*. Gavni cilj Fridrikovih zakonika je bilo definiranje i prilagođavanje prava carske dinastije, crkve i sekularnih vazala. Tek s balansom odnosa triju frakcija Carstvo je moglo prosperirati. Također možemo navesti kako je Fridrik II. svojim zakonicima započeo novu eru u njemačkoj pravnoj povijesti, gdje se s *Landfriedom* iz Mainza prešlo s usmenog zakona na pisani, kao i na korištenje njemačkog jezika uz latinski jezik pri izradi zakonika.⁴⁷

Doba anarhije na Siciliji i doba restauracije kraljevske vlasti dovelo je i do važnih demografskih promjena, najviše u pogledu lokalnog nekršćanskog stanovništva. Islamsko stanovništvo značajno se smanjivalo i Fridrik II. je odlučio preseliti ostatak muslimana, odnosno sicilijanskih Saracena, koji su bili skloni ustancima, u grad Luceru na talijanskom poluotoku. Lucera je postala saracenska kolonija i imala je većinsko islamsko stanovništvo sve do početka 14. st. Većina Saracena je živjela kao slobodni seljaci izolirano od kršćanskog stanovništva, dok je jedan dio služio u Fridrikovoj saracenskoj vojsci ili na njegovom dvoru kao pisari. Muslimani i Židovi su bili tolerirani, ali su živjeli odvojeno od većinskog kršćanskog stanovništva. Doba koegzistencije vjera iz vladavine normanskih kraljeva je tako prekinuto. Brojni Židovi iz Njemačke i sjeverne Afrike su se naselili za vrijeme Fridrikove vladavine na Siciliji, te su Židovi tako zamijenili raseljeno muslimansko stanovništvo. Afrički Židovi i sicilijanski muslimani su bili vrsni poljoprivrednici, te sa stvaranjem kolonija širili su i nove poljoprivredne tehnike diljem Kraljevstva. Normanska vlast je bila centralizirana na

⁴⁷ Vocke 1996. str. 53., 56., Benjamin 1997. str. 156-157., Takayama 2004. str. 71-72.

otoku Siciliji i u gradu Palermu, a s razvojem grada Foggie u pokrajini Apuliji i s preseljenjem prijestolnice u grad Napulj dolazi do razvoja apeninskog dijela kraljevstva.⁴⁸

3.4. Napuljsko sveučilište i filozofski doprinos cara Fridrika II.

Car Fridrik II. se pokazao kao vrlo tolerantan vladar otvorenog uma, koji nije progonio lokalno pravoslavno, islamsko i židovsko stanovništvo, nego im je zajamčio pravnu jednakost, pravo na prakticiranje svoje vjere i određenu razinu lokalne autonomije. On je bio i ljubitelj znanosti i umjetnosti, a zbog prijateljskih odnosa s mediteranskim islamskim vladarima postao je poznat kao „Sultan iz Palerma“. Kao najvažniji oslonac za njegovu vlast pokazali su se lojalni i visokoobrazovani dvorski službenici, kao i grčki i arapski eruditi, koji su nadzirali novi kompleksni državni aparat propisan Sicilijanskim konstitucijama.⁴⁹

Godine 1224., car Fridrik II. je osnovao sveučilište u Napulju kako bi svoje državne službenike, kao i pravnike i suce koji su pomagali u usavršavanju i donošenju novih zakona, obrazovao u vlastitom kraljevstvu; uz to i zbog smanjivanja troškova putovanja, zbog neprijateljskih odnosa s tada vodećim talijanskim sveučilištima u Padovi i Bologni, i zbog samog daljnjeg kulturnog razvoja kraljevstva. Prijateljski odnosi s islamskim svijetom, kao i njegovo zanimanje za znanost i umjetnost odrazili su se u prijenosu mnogih dotada izgubljenih antičkih filozofskih spisa, posebice onih Aristotelovih, iz arapskog svijeta. Do 13. st. europski korpus antičke Grčke filozofije je činila bizantska neoplatonistička škola, i arapski prijevodi koji su prešli u Europu arapskim osvajanjem Iberijskog poluotoka. Osnivanjem sveučilišta, Napulj postaje uz Pariz i Bolognu, vodeće središte obrazovanja, poezije, filozofskog istraživanja i umjetnosti, ali i alkemije i astrologije, te područje gdje će se, upravo novootkrivenim prijevodima Aristotelovih dijela, razviti visoka skolastička filozofija koja je dominirala europskom filozofijom sve do 18. st.⁵⁰

Napuljsko sveučilište isticalo se i činjenicom da je Fridrik II. strogo odvajao crkvena i svjetovna učenja, te cara Fridrika II. možemo navesti među rijetke vladare i mislioce koji su u srednjem vijeku razdvajali teologiju od filozofije i prirodnih znanosti.⁵¹ Najznamenitiji član sveučilišta u svome ranom postojanju je svakako Fridrikov suvremenik sveti Toma Akvinski, čija je obitelj služila na dvoru i u vojsci cara Fridrika II. i koji je najvjerojatnije bio u krvnom

⁴⁸ Nette 1975. str. 49., Abulafia 1999. str. 502.

⁴⁹ Vocke 1996. str. 56, Nette 2008. str. 29-31. Fridrikovi visokoobrazovani službenici, poput onih iz obitelji Rufolo, su držali visoke dužnosti i na dvoru sicilijanskih kraljeva iz dinastije de Barcelona i Anjou, unatoč nasilnom preuzimanju vlasti upravo zbog svoje visoke administrativne sposobosti i cijenjenosti. Takayama 2004. str. 73.

⁵⁰ Brocchieri 2013. str. 250., 251., Nette 2008. str. 65.-67.

⁵¹ Russell 2017. str. 13.

srodstvu sa Hohenstaufovcem Tomom I. iz Akvina, pa i sa samim Fridrikom II.⁵² Sveti Albert Veliki je također pripadao krugu Fridrikovih poznanika i visokom švapskom plemstvu, kao i talijanski matematičar Leonardo Fibonacci, i filozof i astrolog Mihael Škot.⁵³ Sicilijanska škola poezije, poznata po razvoju soneta, se također razvila na Fridrikovom dvoru, kao i njemačka trubadurska tradicija poznata kao *Minnesang*. Walther von der Vogelweide, najutjecajniji pripadnik te tradicije, je bio česta pratnja cara Fridrika II., i zapisivao je i uglazbljivao događaje njegovog života. Car Fridrik II. je uz ostalo naredio i prijevod djela arapskih i židovskih filozofa, najvažniji od kojih je prijevod Maimonidesovih i Averroesovih djela, te Ibn Rašdinove komentare Aristotelovih djela.⁵⁴

Sam Fridrik II. nije pisao filozofske spise, ali njegovi zakonici su utemeljeni na antičkoj rimskoj i grčkoj filozofiji, kao i na novootkrivenoj Aristotelovoj političkoj misli. Tako već spomenute Sicilijanske konstitucije iz 1231. god. predstavljaju prvi zakonik koji se služio rimskim pojmom *humanitas*, kako bi opisao ljudski individuum, jednog pojedinca kao člana političke zajednice.⁵⁵ Uz njegovo promicanje filozofije ističe se i promicanje medicinske znanosti osnivanjem medicinske škole u Napulju, ali najviše kroz daljnju izgradnju medicinskog fakulteta u Salernu, poznate *Schola Medica Salernitana*. Car Fridrik II. je objavio i napisao knjigu iz područja medicine, pod nazivom *Nauka i umijeće sestriinstva*. Njegova druga knjiga, *O umijeću lova s pticama* je bila inspirirana Aristotelovim djelima iz područja biologije i zoologije, te predstavlja najznamenitiju knjigu o sokolarstvu srednjeg vijeka; Fridrik je bio veliki ljubitelj životinja i njegov osobni zoološki vrt je sadržavao razne afričke i azijske životinje poput žirafa, slonova i velikih mačaka, kao i brojne ptice. Suvremenici cara Fridrika II. su ga nazivali često „genijem“⁵⁶; njegovi prijatelji i pristaše su ga prozvali *Stupor Mundi*, čudom svijeta. Kao filozof, Fridrik II. je bio empirist, koji je malo mario za tadašnja teološka objašnjenja Crkve o naravi svijeta, kao i o postojanju čistog transcendentalnog. Poznao je šest jezika, uz njemački i normanski svojih roditelja, znao je arapski, grčki, latinski i sicilijanski. Pod mentorstvom Mihaela Škota i neoepikurejca Salimbena iz Parme, Fridrik II. je istraživao prirodu svemira i svijeta, bitak i bivstvo bića,

⁵² Pieper 1963. str. 22., 167., Brocchieri 2013. str. 294., Nette 2008. str. 67.

⁵³ Pieper 1963. str. 70., Brocchieri 2013. str. 316. - Mihael Škot (1175. – 1232.), irski matematičar, filozof i astrolog. U svome vremenu je bio poznat kao vještac i čarobnjak, što je utjecalo i na ugled Fridrikova dvora kao mjesto okupljanja filozofa i učenjaka, kao i pogana i heretika. Dante ga je stavio kao gospodara vještica u 4. krugu pakla u svojoj „Božanstvenoj komediji“, a Fridrika II. kao gospodara heretika. Nette. str. 32-33.

⁵⁴ Russell 2017. str. 439., Brocchieri 2013. str. 335. Salzer 1998. str. 104. 170. passim.

⁵⁵ Brocchieri 2013, str. 386. - Također pojam kojeg će kasnije preuzeti Sveti Toma Akvinski, kao jedan od temeljnih pojmova njegovog shvaćanja osobe. Više u Relja 2016.

⁵⁶ Kako prema ocjeni suvremenika, poput talijanskog franjevca i kroničara Salimbene di Adama, kao i kasnijih autora koji su ga držali u visokom glasu, poput Jacoba Burckharta, Pape Pia II., Filipa Melanchtona ili Johanna Gottfrieda Herdera – Nette 2008. str. 147.-149.

postojanje i smještaj neba i raja, kao istraživanja o ljudskoj duši, njenoj smrtnosti, vječnosti i nastajanju.⁵⁷

Filip Melanchothon, slavni njemački humanist i crkveni reformator ga je zbog svog djelovanja uvrstio među najvažnije filozofe srednjovjekovne Europe, opisavši ga riječima: „Da rimski biskupi nisu nanijeli sramotu njegovim divnim planovima, Njemačka ne bi nikada imala sposobnijeg vladara. Bio je oštrouman i raspolagao je tolikim znanjem o znanosti, i da nije ništa dobrog postigao, svejedno bismo mu trebali biti zahvalni, jer je Ptolomejev *Almagast* iz saracenskog jezika dao prevesti u latinski, jer bez te knjige astronomija bi u potpunosti pala u zaborav. Zbog toga zahvaljujemo Švabi na onom dijelu filozofije, kojeg možemo nazvati i najvažnijim, najznačajnijim. Zaslužuje najveću pohvalu za smišljanje umijeća, koja su korisna u životu, a ništa manju važnost ne bi trebali dati tome, što ih je opet oživio i spasio od propasti.“⁵⁸

3.5. Obnovljeni sukob s Crkvom i talijanskim komunama

Car Fridrik II. se brzo pokazao kao nezainteresiran za carsku vlast i nevoljnim za predaju sicilijanske krune. Sicilija je bila temelj njegove moći i on je u ranoj životnoj dobi bio fasciniran idejom o stvaranju talijanskog carstva. On sam unatoč svome pretežito germanskom podrijetlu⁵⁹ se više smatrao Sicilijancem nego Nijemcem i u pedeset i dvije godine svoga života proveo je samo deset godina sjeverno od Alpa u Njemačkoj.⁶⁰ Car Fridrik II. bio je fokusiran na pokoravanje lombardijskih komuna, koje su predstavljale i problem njegovom djedu Fridriku I. i ocu Henriku VI., a u svojim ambicijama je ušao u sukob s Papinskom državom. Unatoč tome što je za vrijeme vladavine kao sicilijanski kralj poštovao dogovor s Inocentom III. o neoporezivanju svećenstva, ušao je u sukob s papom Honorijem III. zbog oklijevanja u odlasku na križarski pohod. Honorijev nasljednik, Grgur IX., je bio sličan u svojoj politici Inocentu III., koji je Fridrika II. vidio kao heretika zbog njegove sklonosti arapskom i grčkom svijetu, kao i promicanju Aristotelovih i epikurejskih ideja na svojim sveučilištima. Kao pristaša epikurejske škole, i kroz Aristotelova djela, Fridrik II.

⁵⁷ Nette 2008. str. 29.-34., 66.- 67., 78.

⁵⁸ Ibid. str. 147.-148.

⁵⁹ Njegova majka Konstanza d'Hauteville je bila Normanka, otac Henrik VI. Nijemac, djed Fridrik I. Barbarossa Nijemac i baka Beatrice de Ivrea Burgundkinja koja je poznavala samo njemački jezik, odnosno stari gornjenjemački dijalekt (njem. *Althochdeutsch*). Njegovo njemačko podrijetlo je bilo vidljivo i u crveno-plavoj kosi, po kojoj je dinastija Hohenstaufen bila poznata. U mlađoj životnoj dobi je opisivao kao izrazito lijep muškarac s crvenom kosom i tamnijom puti, a iz arapskih izvora nastalih za vrijeme Šestog križarskog rata znamo da je sa trideset i jednom godinom pročelavio i da je bio gojazan, te da prema izgledu „bi na tržnici roblja bio prodan jako jeftino“ - Mitchell 1986. str. 61., Waas 2005.

⁶⁰ Mitchell 1986. str. 61.

došao je do zaključka o smrtnosti ljudske duše i nepostojanju života nakon smrti, što ga je u očima Crkve odredilo kao heretika. Uz falsificirane dokaze o okrutnim eksperimentima provedenim na dvoru Fridrika II., papa Honorije III. će iskoristiti Fridrikova filozofska stajališta za njegovu kasniju ekskomunikaciju i objavu križarskog pohoda Siciliji.⁶¹ Zamisao cara Fridrika II. o talijanskom carstvu nije se realizirala, jer su se ubrzo talijanske komune pod vodstvom Milana ujedinile u drugu Lombardsku ligu. Car nije uspio pridobiti njihovu naklonost te im je pokušao ograničiti moć zakonskim putem; tu je intervenirao papa Honorije III. kako bi omogućio neometani križarski pohod Fridriku II. Talijanske komune su prihvatile zahtjev pape o lojalnosti caru, te su dodijelile caru 400 vitezova u službu za njegov križarski pohod.⁶²

⁶¹ Mithcell 1986. str. 62.

⁶² Nette 2008. str. 39.,40.

4. Šesti križarski rat

Nakon nesretne propasti Petog križarskog rata, sva nada za novi, šesti rat spala je na cara Fridrika II. Ubrzo se pokazalo da se u Francuskoj, Njemačkoj i Engleskoj nije bilo spremno na novi križarski pohod, unatoč tomu što je umirući francuski kralj Filip II. August ostavio veliku ostavštinu namijenjenu za financiranje novog pohoda. Međutim, po njegovim testamentarnim zahtjevima novi križarski rat je trebao biti posve drugačiji od prijašnjih: od novca francuske krune kralj Jeruzalema bi, kao i križarski redovi, trebali podići zasebno svi po sto konjanika i opremiti ih u periodu od tri godine. Tim novcem križarska je dužnost otkupljena od Francuske, što jasno ukazuje na odnos zapadnoeuropskih država prema križarstvu. Dakle, sve su nade bile uprte u mladog cara. Zajedno s velikim mešтром (njem. *Hochmeister*) teutonskog viteškog reda, Hermanom von Salza, papa Honorije III. dogovorio je zaruke Fridrika II. i nasljednice jeruzalemske krune kraljice Izabele II. (1212. – 1228.)⁶³, kako bi dao caru Fridriku II. još jedan razlog za pohod. Za to vrijeme, kralj Jeruzalema je bio Ivan od Brienne (1170. – 1237.),⁶⁴ ali samo kao nasljednik svoje supruge kraljice Marije od Jeruzalema – Montferrata (1192. – 1212.). Premda je Izabela II. imala samo jedanaest godina, to nije bila zapreka da je Fridrik II. zaruči i sklopi brak nakon što princeza stupi u godine djevojaštva. Zaruke su bile dogovorene u Ferentinu, u ožujku 1223. god.⁶⁵

Fridrik II. rado je prihvatio taj prijedlog, a i kralj Ivan bio je suglasan jer mu je papa Honorije III. obećao krunu Latinskog Carstva. Plan je realiziran dvije godine kasnije, u kolovozu 1225. god., kada je biskup Jakob od Patija, kao zamjenik cara s gradskom flotom krenuo u Akru kako bi doveo mladenku. Izabela je od biskupa dobila zaručničko prstenje i uz veliko slavlje bila okrunjena u Tiru. Službeno su se vjenčali u studenom 1225. god. u talijanskom gradiću Brindisiju dok je Izabela imala četrnaest godina. Car Fridrik II. je nakon vjenčanja zatražio od kralja Ivana da mu se predaju sva kraljevska prava i časti nad Jeruzalemom. Zakonski car Fridrik II. nije imao pravo tražiti vladavinu nad kraljevstvom Jeruzalema, jer smrću kraljice Marije kruna prelazi iz posjeda dinastije Jeruzalem – Montferrat, u dinastiju kralja Ivana od Brienne, te službeno zaobilazi Izabelu II. Kralj Ivan je ipak održao svoj dogovor s Fridrikom II., te je otišao u Rim gdje ga papa imenuje carem Latinskog Carstva u Konstantinopolu. Izabela II. je ubrzo rodila prijestolonasljednika –

⁶³ Izabela II. od Briennea (1212.-1228.), također poznata i kao Jolanda od Briennea, je bila kći jeruzalemskog kralja Ivana od Briennea i kraljice Marije od Montferrata, te druga žena Fridrika II. Hohenstaufena. Majka joj je umrla nakon poroda od bolesti, te je Izabela II. postala kraljica sa samo par dana starosti. - prema Waas 2005.

⁶⁴ Ivan od Brienne (1170. – 1237.) je bio kralj Jeruzalema i car Latinskog Carstva. Predvodio je peti križarski rat i uspješno je osvojio egipatski grad Damijetu. - prema Waas 2005.

⁶⁵ Waas 2005. str. 274-257., Firmkes 1996. str. 290.

Konrada IV., i umrla pri porodu. Car Fridrik II. je poslao biskupa Rikarda od Melfija zajedno s tristo vitezova kako bi zatražio zakletvu sirijskih baruna, te šalje grofa Tomu I. od Akvina kako bi ugušio ustanak na Cipru. Križarski rat je bio odgođen zbog smrti pape Honorija III., a njegov nasljednik papa Grgur IX. (1145. – 1241.) je nastavio protunjemačku politiku Inocenta III. i vrlo brzo se pokazao kao neprijatelj cara Fridrika II.⁶⁶

U međuvremenu, politička se slika islamskog svijeta promijenila. Pobjeda u Petom križarskom ratu je tek privremeno ujedinila arapske kalife; braću al-Kamila al-Malika (1177. – 1238.)⁶⁷, al-Mu'ssama (1176. – 1227.) i al-Aschrafa iz ajubidske dinastije, u zajedničkoj borbi. Al-Mu'ssam je sklopio savez sa svojim bratom al-Aschrafom, koji se osamostalio od Egipatskog Sultanata i zavladao područjem sjevernog Levanta i Damaska. Horezmijski Turci, nakon što su ih Mongoli protjerali s Kaspijskog i Aralskog mora, naselili su područje sjeverne Sirije i ušli u službu al-Mu'ssama. Dva brata su zajedničkim snagama, kao i potporom Turaka, napali al-Kamila al-Malika, koji je zatražio pomoć lokalnih zimija i svoga prijatelja cara Fridrika II. Sultanov izaslanik Emir Fachr ad-Din je bio dva puta primljen na dvor Fridrika II., 1226. god. i 1227. god., kojeg je car smatrao prijateljem i proglasio vitezom Kraljevstva Sicilije. Car Fridrik II. održao je dobre diplomatske odnose sa sultanom al-Kamilom al-Malikom, te su često izmjenjivali učenjake i vrlo dragocjene darove. Sultan al-Kamil al-Malik je obećao predati caru Jeruzalem, Betlehem i Nazaret, ako mu pomogne pokoriti svoju braću i zauzme Damask. Svakako, Fridrik II. je morao provesti križarski rat zbog svog prestiža, ali i zbog pritiska pape, te mu je ovakvo savezništvo izuzetno dobro došlo.⁶⁸

Međutim, kako je sklapao saveze s muslimanskim vojskovođama, car Fridrik II. udaljio se od uskog načina razmišljanja starih križara, koje ih je i osudilo na neuspjeh. Budući križari, prema Fridrikovom uzoru, pokušavali su sklopiti saveze s Mongolima i Turcima, ali neuspješno jer nisu posjedovali Fridrikove diplomatske sposobnosti, niti su imali iste interese i znanje o istočnim kulturama. U kolovozu 1227. god., u Brindisiju su se okupili križarski odredi. Nažalost, pod jakom ljetnom vrućinom došlo je do izbijanja epidemije kuge; Fridrik II. je također obolio, ali je bez obzira na bolest odlučio krenuti u pohod. Brodovlje koje je prevozilo vojsku podijelio je u tri dijela koji su kretali u međusobnim razmacima od osam dana. Treću je vojsku osobno vodio, zajedno sa vojvodom Ludovikom IV. von Thüringen. Zbog širenja bolesti su morali pristati prije prolaza kroz Otrant, gdje vojvoda Ludovik IV.

⁶⁶ Waas 2005. str. 276-277, 315.

⁶⁷ al-Kamila al-Malika (1177. – 1238.), poznat i kao Meledin, je bio četvrti egipatski sultan iz dinastije Ajubida. Održavao je dobre odnose sa carom Fridrikom II. i ostao je zapažen zbog pobjede u Petom križarskom ratu. - Waas 2005.

⁶⁸ Waas 2005. str. 277., 278.

umire pod teškim mukama od kuge. Fridrik II. je uporno htio nastaviti pohod, ali zbog pogoršanja bolesti morao se vratiti natrag u Napulj. Razumljivo je da je nakon prijašnjeg oklijevanja odlaska u rat, iznenadno izbijanje bolesti izgledalo Fridrikovim neprijateljima kao još jedna izlika za odgađanje pohoda. Kao kontraargument o carevom oklijevanju imamo činjenicu da je careva vojska bila spremna, a i savezništvo sa sultanom je bilo ostvareno, te nije bilo smisla za daljnje odlaganje križarskog pohoda. Papa Grgur IX. je iskoristio vijest o carevoj bolesti kao znak slabosti i oklijevanja, te odlučuje ekskomunicirati Fridrika II. iz Crkve i poziva na okupaciju Sicilijanskog Kraljevstva. Postupci pape Grgura IX. su proizašli isključivo iz politike koju je vodio i Inocent III.; ostvarivanje hegemonije Papinske države nad Italijom, a ne iz ispunjenja dogmatskih i pravnih zahtjeva Katoličke crkve. Papina ekskomunikacija je bila krajnje paradoksalna; papa Grgur IX. je zabranio križarima isplivljavanje i odlazak na križarski pohod jer prethodno nisu isplovili prema Jeruzalemu. Fridrik II. svejedno je odlučio krenuti u križarski pohod i šalje dio svoje mornarice u travnju 1228. god. zajedno sa petsto njemačkih vitezova pod maršalom Rikardom Filanghieriom prema Jeruzalemu. Fridrik II. osobno je 28. lipnja iste godine krenuo s ostatkom svoje vojske, koja je prema kroničarima brojila oko 22 do 70 brodova.⁶⁹

4.1. Djelovanje u Svetoj Zemlji i dogovor o mirnoj predaji Jeruzalema

Mnogi povjesničari⁷⁰, kao i suvremenici Fridrika II. često odbijaju prihvatiti carev pohod kao punopravni križarski rat, zbog malog broja vojske i vojnog sukoba. Tu se nameće pitanje već postojeće vojske koju je car poslao unaprijed u Svetu Zemlju, te one koja se također mora brojiti kao njegova tijekom pohoda. U Fridrikovu vojsku mora se ubrojiti i vojska biskupa od Melfija, koji je pridobio i vojsku francusko-sirijskih plemića, te pratnju grofa Tome I. od Akvina i vojsku Ciparskog Kraljevstva, kao i vojsku koja je 1227. god., otplovila iz Brindisija pod vodstvom vojvode od Limburga i petsto vitezova maršala Rikarda Filanghieria već stacioniranih u Akri. Ako se uz to sve, ubroje i križarski redovi koji su bili aktivni u Svetoj Zemlji, od kojih je najbrojniji tada bio Teutonski red (koji je bio pod upravom dinastije Hohenstaufen), te ako su testamentarni zahtjevi francuskog kralja Filipa II. Augusta bili ispunjeni, Kraljevstvo Jeruzalem moralo je imati još najmanje dodatnih tristo do petsto vitezova. Šesti križarski rat je bio pravi pohod s vojskom koja je bila ravnomjerna

⁶⁹ Ibid. str. 278., Firnkes 1996. str. 290.-291.

⁷⁰ Poput René Grousset u *Histoire des Croisades et du royaume de Jérusalem*, 1934. ili Marion Melville u *La Vie des Templiers*, 1951.

vojsci prijašnjih križarskih pohoda. Nakon što je stigla u Jeruzalem, Fridrikova vojska je postajala svakoga dana sve nemirnija, pa je car odlučio zaposliti obnovom uništenih gradova – Cezareje i Jafe, te izgradnjom dodatnih zidina na kuli Montfort sjeverno od Akona, koja je služila kao tadašnje središte Teutonskog križarskog reda. Car Fridrik II. je kao i Rikard Lavljeg Srca i Henrik VI. prvo pristigao na Cipar, koji je tada svojom intervencijom na Cipru htio osigurati zaleđe. Fridrikov otac, Henrik VI., u svom križarskom pohodu je dopustio svom kancelaru Konradu da okruni kralja Amalrika de Lusignan za kralja Cipra, osiguravajući tako Cipar i istočno Sredozemlje. U siječnju 1218. god., umro je ciparski kralj Hugo I. de Lusignan (1194. – 1218.), nasljednik kralja Amalrika I. (1145. – 1205.), te je za novog kralja izabran njegov jednomjesečni sin Henrik I. de Lusignan (1217. – 1253.). Vlast u njegovo ime kao regentica je prvo obnašala njegova majka Alisa od Champagne (1193. – 1246.), a kasnije i stričevi Filip od Ibelina (1179. – 1236.) i Ivan od Beirut-Ibelina (1179. – 1236.)⁷¹. Kao što se može zaključiti, obitelj Ibelin bila je duboko upletena u plemićke krugove Levanta. Njima u opoziciji je stala mala skupina plemića koja se okrenula caru za potporu, s teškim pritužbama protiv nove ciparske dinastije.⁷²

Budući da su Ibelini i njihovi sljedbenici bili *de facto* vladari Cipra i Palestine, bojali su se jakog vladara poput Fridrika II. Ivan od Ibelina bježi u Nikoziju, a potom u svoju planinsku utvrdu Saint-Hilarion. Car Fridrik II. je ubrzo započeo s opsadom utvrde i natjerao Ivana od Ibelina na primirje. Prema mirovnom ugovoru Fridrik II. postao je skrbnik i odgajatelj ciparskog kralja Henrika I., a Ivan od Beirut-Ibelina ga priznaje za svoga gospodara i za kralja Jeruzalema. Također je određeno da svi prinosi s posjeda kralja Henrika I. i Ivana od Beirut-Ibelina idu izravno u riznicu Svetog Rimskog Carstva, sve dok kralj Henrik I. ne postane punoljetan. Borbe cara i plemstva križarske države će se nastavljati i nesmiljeno voditi. Nemilosrdnost u nastupu cara Fridrika II., kao i njegovu nepopularnost među plemićima Outremera, možemo prepoznati i u činjenici da je vojvoda Bohemund IV. Antiohijski, odglumio mentalnu poremećenost kako bi se mogao što brže povući s carevog dvora. Nakon što je car Fridrik II. stigao u Akon 7. rujna 1228. god., stanje u Siriji se potpuno promijenilo u odnosu na vrijeme u kojem je započeo dogovore s al-Malik al-Kamilom. Al-Mu'ssam je umro u studenom 1227. god. te stoga al-Kamil al-Malik nema razloga za ispunjenje dogovora o mirnoj predaji Jeruzalema. Također iste godine al-Malik al-Kamil osvojio je Jeruzalem, a po dogovoru je morao novoosvojena područja predati caru Fridriku II.

⁷¹ Ivan od Beirut-Ibelina (1179.-1236.), poznat i kao „Stari princ od Beiruta“, je bio jedan od najmoćnijih križarskih plemića 13.st. Bio je sin Balina od Ibelina i Marije Komnen, kćerke ciparskog duxa. – Ibid.

⁷² Ibid. str. 278-280.

Unatoč smrti al-Mu'ssama, obiteljska borba sultana se nastavila; al-Malik al-Kamil i al-Aschraf su prekinuli neprijateljske odnose i ujedinili se protiv njihovog nećaka, sultana An-Nasira Dawuda (1206. – 1261.), nasljednika Damaska i emira Keraka, kojeg ujedinjenim snagama nisu uspjeli zbaciti s prijestolja. To je poboljšalo stanje cara Fridrika II.⁷³

Za to vrijeme je također izbio dugo očekivani rat između Papinske države i Svetog Rimskog Carstva za Kraljevstvo Sicilije. Papa je koalirao s lombardijskim gradovima i podigao vlastitu vojsku plaćenika, koje je unajmio zlatom namijenjenim za križarske pohode. Ivan od Brienne, bivši kralj Jeruzalema, predvodio je papinske vojske. Kao što se moglo očekivati, car Fridrik II. morao je završiti svoj križarski pohod što brže i vratiti se u domovinu. Pozicija cara Fridrika II. kao zapovjednika nije bila laka, ponajprije zbog crkvene ekskomunikacije, što su znali i njegovi muslimanski neprijatelji. Fridrik II. je morao nešto poduzeti kako bi dokazao da mu je križarska vojska još uvijek lojalna, te je odlučio sazvati svoje vojskovođe i s njima krenuti iz Akona prema Jafi, kako bi završio započetu opsadu grada. Templari, vitezovi hospitalci, sirijski baruni, Armenci, te mnogi vazali, koji nisu bili njemački, odbili su poslušnost. Da car Fridrik II. nije odlučio osvojiti Jafu, njegova projekcija moći bi zasigurno nestala među islamskim vladarima, te ne bi mogao postići nikakve dogovore diplomatskim ili vojnim putem. On kreće prema Jafi s teutonskim viteškim redom, kojeg predvodi slavni veliki meštar Herman von Salza, te s nekolicinom engleskih križara. Armenci, templari i hospitalci su promijenili svoje stavove, i ubrzo su se pridružiti ekskomuniciranom Caru. u razmaku od samo nekoliko dana. Na visoravni između Cezareje i Arsufa, car je uspostavio vojni logor te se zavjetovao pred križarima da njegove naredbe neće proizlaziti iz volje cara nego „u ime Boga i kršćanstva“. Car Fridrik II. je znao da je njegova vlast u Svetoj Zemlji stajala na slabim temeljima, što je vidljivo i u tome što je jeruzalemski patrijarh Gerold svim sredstvima djelovao protiv ekskomuniciranog cara. Car Fridrik II. je unatoč svemu nepopustljivo odlučio ostati u Svetoj Zemlji i ponovno je otvorio pregovore s al-Malik al-Kamilom, koji se opsadom Jafe uvjerio u snagu cara, kao i s al-Malikovim rivalom, damaškim sultanom. Egipatske zimije su postajali sve uznemireniji, križarima je put prema Egiptu bio ponovno otvoren i Damask je u svojoj situaciji bio spreman koalirati sa Fridrikom II. Grad Damask se pokazao kao teško osvojiv i al-Kamil bio je prisiljen ispuniti dogovor s Fridrikom II; dana 11. veljače 1229. god., al-Malik al-Kamil predaje križarima u ruke gradove Jeruzalem, Betlehem i Nazaret; u Galileji također predaje križarima kulu Toron

⁷³ Ibid. str. 277.-279.

i priobalno područje Ralma i Lydda. Cjelokupna hodočasnička ruta prema Svetoj Zemlji ovim je dogovorom bila pod upravom kršćana i Sveta Zemlja je bila oslobođena.⁷⁴

Uz Toron, križari su mogli slobodno utvrđivati svoje posjede i podizati nove tvrđave, dok su muslimani bili prisiljeni napustiti svoje i zabranjeno im je podizanje novih. Kako bi postigao kompromis, muslimanima je ostavljen Haram asch-Scherif, odnosno Brdo hrama, sa džamijama al-Sachra i al-Asa. Time je uspostavljena vjerska enklava u gradu kojim upravlja većinski francusko plemstvo. Muslimani su imali pravo hodočašćenja, ali bez oružja i s nemogućnosti noćenja unutar Jeruzalema, te su također morali dopustiti Židovima i kršćanima da se mole u hramu. Car je dao riječ al-Kamilu da će ukinuti svoju podršku francuskim križarima, te da će zaustaviti buduće križarske pohode na Egipat. Za vojvodstvo Tripoli, Kilikiju i Antiohiju ovaj dogovor neće vrijediti, nego samo za Kraljevstvo Jeruzalem. Ugovor iz 1229. god. bio je plodonosniji nego onaj prvotni iz 1226. god. Jeruzalem postaje hodočasnički grad za sve abrahamske religije. Još uvijek je nepoznato jesu li križari prihvatili zahtjev o neutvrđivanju Jeruzalema. Prema kršćanskim izvorima, takav dogovor nikad nije bio uspostavljen, a iz pisma Hermana von Salzae saznajemo da je car Fridrik II. nakon svoje krunidbe „intenzivno započeo s obnovom gradskih zidina Jeruzalema“. Prema muslimanskim dogovorima, to je bio jedan od glavnih zahtjeva sultana pri uspostavljanju dogovora. To pitanje je od velike važnosti, jer je Jeruzalem kao neutvrđeni grad bio izložen konstantnim napadima kada bi neke od manjih ili većih muslimanskih država odlučili ponovno zauzeti grad.⁷⁵

Važnost tog pitanja može se vidjeti u sljedećim mjesecima, kada muslimansko stanovništvo Judeje i Samarije podiže ustanak, ulazi i pljačka Jeruzalem. Dana 17. ožujka, car Fridrik II. je ušao u Jeruzalem; tadašnji kadija od Nabalusa, Schams ad-Din, koji je bio već u dobrim odnosima s carem, otvorio mu je gradska vrata i na nalog sultana al-Malika al-Kamila predao grad, a car Fridrik II. na Cvjetnicu ušao je u baziliku Svetog Groba. Budući da je bio ekskomuniciran, krunidba nije smjela sadržavati vjerske elemente, te on biva okrunjen isključivo kao sekularni kralj. Car Fridrik II. je sam uzeo krunu s oltara i stavio ju sebi na glavu, a proklamaciju novog kralja izrekao je veliki meštar Herman von Salza na njemačkom, francuskom i sicilijanskom jeziku. Krunidbeno slavlje nije dugo trajalo jer je nadbiskup Petar od Cezareje napao Jeruzalem koji je nakon dugo vremena bio vraćen u kršćanske ruke. On je zajedno s papom Grgurom IX., obnovio carevo progonstvo i naredio povlačenje svih crkvenih

⁷⁴ Ibid. str. 279.-280., 290.

⁷⁵ Ibid. str. 280.-282.

legata u Svetoj Zemlji. Car Fridrik II. se povukao u Akon gdje je proglasio Templarski križarski red i Jeruzalemski patrijarhat saboterima ostvarivanja križarskog cilja i neprijateljima jeruzalemske krune. Car Fridrik II. napustio je Jeruzalem kako bi se jednom zauvijek sukobio s papom, a upravu nad Svetom Zemljom ostavlja onima s kojima se najviše sukobljavao: Ivanu od Ibelin-Beiruta i slavnom vitezu Garnier l'Aleman (njem. Werner der Deutsche, Werner von Egisheim) te svoj dvorac u Tiru je predao kao dar Balianu od Sidona (1195. – 1241.). S krajem ovog pohoda je ostvaren cilj križara; Jeruzalem je ponovno osvojen i to kroz povoljni i mirni dogovor. Neuspjesi Drugog, Trećeg i Petog križarskog rata zauvijek su oduzeli povjerenje u staru ideologiju križarstva; stari križarski ideali su polagano nestajali u zapadnom svijetu te će budući križari oponašati diplomatski način ratovanja Fridrika II.⁷⁶

⁷⁶ Ibid. str. 282.-283.

5. Rat protiv pape i ustanak sina Henrika VII.

Uzroci sukoba s Papinskom državom, a time i s papom Grgurom IX. su brojni i ukorijenjeni u dugovječni sukobu između dva najveća feudalna gospodara svoga vremena oko moći nad Apeninskim poluotokom, Europom i katoličkim svijetom općenito. Sami povod sukoba, koji nije inicijalno bio oko pitanja moći, je samo prikrivao stvarno pitanje moći i kontrole; car Fridrik II., kako bi osigurao potporu pape Inocenta III. u nesigurnim počecima svoje vladavine, je obećao papi polazak u križarski rat. Car je kasnije oklijevao oko ispunjenja svog obećanja, jer je želio umjesto toga ispuniti svoje teritorijalne ambicije u sjevernoj Italiji, te je zbog toga višestruko odgodio svoj križarski rat. Papa Grgur IX. je na carevu neposlušnost odgovorio s dvije ekskomunikacije; prvom zbog oklijevanja oko polaska u križarski rat i drugom zbog odlaska u križarski rat bez da je car tražio dopuštenje odlaska u obliku pokore i otpuštanja grijeha pred papom. S obzirom da je car Fridrik II. već bio na zlom glasu kao heretik i ljubitelj muslimana, Fridrikova izvanredna kampanja u Svetoj Zemlji, umjesto ratovanja, pregovori s nevjernicima muslimanima, je također bila osuđena od strane pape Grgura IX. Povod za objavu križarskog rata protiv cara Fridrika II. će biti njegovo svetogrđe, izraženo u usporedbi carevog života sa životom Isusa Krista u kronikama. S obzirom na sve, papa Grgur IX. je objavio rat za Kraljevstvo Sicilije.⁷⁷

Za vrijeme Fridrikove odsutnosti iz Carstva i njegovog boravka u Svetoj Zemlji, papini plaćenici pod vodstvom bivšeg jeruzalemskog kralja, sada novog cara Latinskog Carstva Ivana I. od Brienne, su veći dio južne Italije i utvrdili se u Apuliji. Pojedini talijanski gradovi su iskoristili Fridrikove ekskomunikacije iz 1227. god. kako bi se osamostalili i stavili pod zaštitu Papinske države. Car Fridrik II. je napustio Svetu Zemlju i s deset galija 10. lipnja 1229. god. stiže u Brindisi gdje se sukobio i porazio papinsku vojsku; s namjerom slanja poruke i opomene drugima, naredio je potpuno rušenje gradova San Severa i Sore sjeverno od Montecassina. Gradovi Foggia, Troia, Casalnuovo, Larino i Civitate morali su srušiti svoje gradske zidine i predati taoce. U kolovozu 1231. god. uspostavlja Ustav od Melfija (lat. *Constitutiones Regni Siciliae*), poznat kao i *Liber Augustalis*, koji je ostao na snazi u Sicilijanskom Kraljevstvu sve do doba Napoleona. Godine 1231. god. car Fridrik II. u potpunosti provodi reformu novčanog sustava uvođenjem zlatnika *Augstalena* koji se koristio kao univerzalno platežno sredstvo diljem Svetog Rimskog Carstva i drugih kraljevstava koji su bili pod upravom njemačkih kraljevskih dinastija. Mirovni pregovori između pape i

⁷⁷ Mitchell 1986. str.62.-64.

Carstva započeli su u studenom 1229. god. Od velike važnosti je bilo pitanje grada Gaete; za vrijeme odsutnosti cara Fridrika II., papa Grgur IX. je gradu Gaeti obećao samostalnost i naredio smaknuće carevih izaslanika, te je tim činom u potpunosti obeščastio carevu vladavinu južnom Italijom. Pri mirovnim pregovorima, veliki meštar Herman von Salza je svojim zalaganjem spriječio eskalaciju konflikta u rat, te je mir potpisan u San Germanu 28. kolovoza 1230. god. Papa je osobno primio cara Fridrika II. 2. rujna u Anagniju gdje su usmeno potvrdili mir. Drugi dio sukoba s Lombardskom ligom započeo je carskom najavom održavanja sveopćeg sastanka vazala Svetog Rimskog Carstva, ravenkog Hoftaga 1. studenoga 1231. god. Kao rezultat, Lombardska liga ponovno je zatvorila alpske prolaze i time spriječila put njemačkim vladarima prema jugu. Car Friedrik II. je zbog toga obnovio zabranu Lige 14. siječnja 1232. god., te je od pobunjenih gradova očekivao priznanje svoje vladavine podređenjem ili bi predstavnici Lige trebali biti suočeni s formalnim postupcima pred carem kao sudom. Tome se suprotstavljala stranačka podijeljenost suda već od vremena njegovog djeda cara Fridrika I. Barbarosse i to je bila značajna strukturna slabost u ostvarivanju moći južno od Alpa u usporedbi s neprijateljskim regijama. Uspostavljena je papinska arbitraža za izjednačavanje stranaka kojom je omogućen prelazak petsto talijanskih vitezova u vojsku Njemačkog Carstva, a što se u konačnici i nije puno razlikovalo od prvotnog dogovora uspostavljenog prije polaska cara u Svetu Zemlju.⁷⁸

5.1. Ustanak sina Henrika VII.

Na sjeveru Carstva, paralelno s događajima u Italiji je započeo novi sukob. Vladavina Fridrika II. imala je odlučujući učinak na trajnu njemačku političku organizaciju, kao i vladavina njegovih neposrednih prethodnika, unatoč tome što je za života samo kratko boravio sjeverno od Alpa. Godine 1212. prvi put je posjetio Njemačku, a u posjetu 1220. god., s ciljem očuvanja njemačke krune u rukama svoje dinastije, daje okruniti svoga sina Henrika VII. kraljem Nijemaca. Kralj Henrik VII. je odrastao odvojen od oca; nakon 1220. god. vladavinu u Njemačkoj su obnašali regenti, a Fridrik II. neće posjetiti Njemačku i susresti se sa sinom još petnaest godina. Do 1230. god., pod naobrazbom švabskih dvorskih službenika, Henrik VII. je razvio vlastite ambicije, te je osuđivao Fridrikovo zanemarivanje njemačkog dijela carstva. Fridrik II. je za vrijeme sukoba s Otonom IV. dogovorio sporazum sa sve moćnijim danskim kraljem Valdemarom II. (1170. – 1241.), kojemu je za potporu u ratu i očuvanju mira na sjeveru Carstva odlučio predati zemlju sjeverno od rijeke Labe. Njemački kneževi su se inicijalno mirno protivili ovom dogovoru, ali nakon niza incidenata poput

⁷⁸ Nette 2008. str. 49., 81.-85., Jundt 1969. str. 243.

otmice danskog kralja 1223. god., došlo je do otvorenog rata između Danskog Kraljevstva i njemačkih kneževa. Ovim ratom Dansko Kraljevstvo je izgubilo značajan dio svog baltičkog teritorija, te dolazi do jačanja sjevernonjemačkih kneževa i njemačkog utjecaja na Baltiku i Sjevernom moru, bez potpore ili uplitanja cara Fridrika II.⁷⁹

Kralj Henrik VII., u sjeverozapadnom dijelu Carstva je svoje djelovanje usredotočio isključivo na očuvanje časti i prestiža svoje kraljevske titule dok je car Fridrik II. pak težio očuvanju tzv. *patriae potestatis*, očinske vlasti nad svojim sinom, očekivajući bezuvjetnu poslušnost. U Carstvu sjeverno od Alpa, protiv tamošnjeg suparnika Otona IV. svoju vladavinu car Fridrik II. je mogao ostvariti samo uz podršku kneževa, te je s njima morao tražiti konsenzus za svoje postupke. Kralj Henrik VII. imao je svoj vlastiti pečat i pravno tijelo, pa tako kasnije i zakonik koji je bio baziran na saskom narodnom pravu, tzv. *Sachsenspiegel*, ali nije mogao donositi političke odluke samostalno bez oca. Henrikova politika je bila drugačija od Fridrikove; on je vidio razvijajuće građanstvo i slobodne gradove kao temelj svoje moći i kao saveznika u borbi protiv feudalnih gospodara, dok je Fridrik II. kao i njegov djed Fridrik I. težio osnaživanju njemačkih kneževa i vojvoda. Car Fridrik II. je u više navrata, zanemarujući kraljevsku čast svog sina, ometao poslove Carstva sjeverno od Alpa, te sina degradirao u njegovom vlastitom kraljevstvu na najnižu upravnu poziciju, svojevrsnog sekundarnog zapovjednika, što je i bio povod njihovom sukobu. Nadajući se uspjehu ustanka protiv cara i iz želje ostvarivanja svojih vlastitih ambicija, saski kneževi su se pridružili kralju Henriku VII. Nakon dvanaest godina svađe, otac i sin se ponovno susreću u travnju 1232. god. na Hoftagu u gradu Cividale del Friuli u sjevernoj Italiji. Njemačko plemstvo je izglasalo i prisililo cara da potpiše *Statutum in favorem principum*, zakonik po kojem car gubi brojne privilegije nad saskim kraljem i svojim vazalima općenito. Iako je Herman von Salza svojim nagovorom uspio pomiriti oca i sina, kralj Henrik VII. je svejedno proveo statut.⁸⁰

Papa Grgur IX., kojeg su pobunjenici protjerali iz Rima, i car Fridrik II., makar bili žestoki rivali, morali su udružiti snage kako bi održali svoje vladavine. Fridrikov Treći lombardski rat je bio neuspješan, a kralj Henrik VII je koalirajući s Welfima i Lombardijcima proglasio samostalnost. U svibnju 1235. god. car Fridrik II. je krenuo u Njemačku bez vojske i u srpnju iste godine prisilio sina da se odrekne svoje krune i svih posjeda; Henrik VII. je potom uskoro bio uhićen i zarobljen u Wormsu. Godine 1235. Fridrik je sazvaio još jedan

⁷⁹ Mitchell 1986. str. 64.-65.

⁸⁰ Nette 2008. str. 86.-88., Jundt 1969. str. 243.-246., 249., Mitchell 1986. str. 65.-66.

sastanak s ciljem pomirenja dinastija Welfa i Hohenstaufen; predstavnik Welfske dinastije, vojvoda Otto I. Dijete (1204. – 1252.), unuk Henrika Lava, je 1180. god. bio svrgnut s prijestolja vojvodstva Bavarske i Saske. Car Fridrik II. dodjelio mu je titulu vojvode od Brunswick-Lüneburga, a Otto I. mu prenosi sve svoje alodijalne posjede i priseže lojalnost. Ovim potezom car je osigurao mir u Njemačkoj, te može podići vojsku i uz pomoć njemačkog plemstva krenuti na Lombardijce, kako bi jednom zauvijek završio poslove i ostvario ciljeve koje su vodili njegovi pretci. Papa Grgur IX. je pokušao zaustaviti invaziju Lombardije diplomatskim putem, ali neuspješno. Pri polasku u Italiju, stauferska vojska je zajedno s vojskom kralja Češke Vjenceslava I. (1205. – 1253.) ugušila ustanak i srušila s vlasti austrijskog vojvodu Fridrika II. Babenberga (1211. – 1246.) u veljači 1237. god.; vojvoda Fridrik II. je sudjelovao u uroti kralja Henrika VII., a caru je također predstavljao problem i mogući rat između Vojvodstva Austrije i Kraljevstva Mađarske pod kraljem Belom IV. (1206. – 1270.).⁸¹

5.2. Rat za Italiju i Lombardiju

U kolovozu 1237. god. car je prešao Alpe s oko dvije tisuće vitezova i vratio se u Lombardiju. U gradu Veroni se sastao sa svojom vojskom iz Sicilijanskog Kraljevstva, koja je zajedno s carevom saracenskom vojskom brojala oko šest tisuća vojnika, te s vojskom gibelinskih talijanskih gradova koja je brojala oko petnaest tisuća vojnika. Stauferska vojska je prvo krenula prema gradovima Mantovi i Bergamu, koji su se predali carevoj vlasti. Vojska Lombardske lige se sastaje s mletačkom i milanskom vojskom u studenom 1237. god. u gradu Manebriju. Teška zima je navela i carevu i lombarsku vojsku na pomak, te u odlučujućoj bitci kod Cortenova, car Fridrik II. porazio je lombardsku vojsku u studenom 1237. god. Car Fridrik II. je tu pobjedu proslavio u gradu Cremoni u stilu rimskih careva. Zarobljeni *carroccio* vukli su ukrašeni slonovi, dok su pozadi išli zarobljeni vojnici. Car je odbio sve mirovne ponude, tražeći potpunu kapitulaciju lige, premda su Milano, Brescia i Bolonja još bili pripravnici na borbu. Možemo smatrati da je car Fridrik II. u godini 1237. doživio vrhunac svoje moći.⁸²

U listopadu 1238. god. Gibelini upadaju u Bresciu, te cara Fridrika II. papa 1239. god. po treći put ekskomunicira. Car Fridrik II., kao odgovor papi, odlučio je protjerati dominikance i franjevce iz Lombardije i postaviti svoga izvanbračnog sina Enza kao carskog vikara sjeverne Italije. Potom su ubrzo osvojene i vojvodstva Romagne, Marche i Spoleta,

⁸¹ Nette 2008. str. 88, 92. 96.

⁸² Jundt 1969. str. 256.

koja su bile pod upravom Papinske države, a u prosincu 1238. god. osvajaju i bogatu Toskanu. Opsada Rima je bila previše skupa i dugotrajna za cara Fridrika II, te dio svoje vojske odvodi u Benevento, papinski grad koji ubrzo osvaja i pljačka. Lombardijci su uspjeli osloboditi cijelu pokrajinu Romagnu, osvojivši gibelinski grad Ferraru. Vladari Forlia, koji će zadržati gibelinski stav čak i nakon nestanka Hohenstaufovaca, osvojili su Faenzu i zauzvrat su dobili brojne privilegije i dopuštenje nošenja hohenstaufovskih obilježja na svome grbu. Republika Pisa, koja je također bila lojalna Carstvu, uspjela je zarobiti đenovske i druge lombardijske kardinale na putu prema Rimu, koje je papa sazvaio na koncil. Car Fridrik II., znajući da će Rim ubrzo pasti, fokusirao se na zauzimanje ostatka Umbrije, te je naredio pljačkanje Grottaferrate i okolnih komuna.⁸³

5.3. Mongolska invazija Ugarske

Želeći dokazati kako ne ratuje protiv Crkve, nego protiv pape, 22. kolovoza 1241. god., odmah nakon smrti pape Grgura IX., povukao je svoje vojske i zaustavio opsadu Rima. Važno je napomenuti da bi se sukob između pape i cara najvjerojatnije zaustavio neovisno o papinoj smrti, zbog zajedničke prijetnje Mongola. Batu-kan (1205. – 1255.), unuk Džingiskana i vođa Zlatne Horde, je 9. travnja 1241. god. kraj Leignitza, i 11. travnja kod rijeke Šajo, teško porazio kršćanske vladare koji su graničili s njegovim novoosvojenim europskim prostorima. Car Fridrik II. odbio je otvoreno intervenirati na istoku Europe, te je, kako saznajemo iz kronike Tome Arhiđakona, naredio svojim podanicima da pripreme dovoljno hrane i opreme u njemačkim i talijanskim utverdama za obranu. Njegov primjer su slijedili i vojvoda Fridrik II. Babenberg i kralj Vjenceslav I. Češki. Samo je iznenadna smrt velikog kana Ogotaja (1186. – 1241.) zaustavila daljni prodor Mongola u Europu. Car Fridrik II. je bio svjestan opasnosti koju su Mongoli predstavljali, ali je u njima vidio i jedan od načina stjecanja saveznika protiv pape i svojevrsnog „zaštitnika kršćanstva“ na Bliskom istoku. Unatoč tome što ih je car smatrao poganima, on je izražavao također i divljenje prema mongolskoj vojnoj snazi, osobito njihovim sposobnim zapovjednicima, disciplini i poslušnosti, smatrajući da je ovo najveći izvor njihovog uspjeha. Makar nikada nije došlo do potpune invazije Svetog Rimskog Carstva, Nijemci su uspjeli poraziti Mongole pri opsadi Olmütza u Moravskoj, Glatza u Šleskoj i višestruko potkraj Beča. Nakon što su se Mongoli povukli iz Mađarske ponovno u Rusiju, car Fridrik II. se ponovno okrenuo prema Rimu.⁸⁴

⁸³ Jundt 1969. str. 253.

⁸⁴ Reinhold 1996. str. 28, 29., 36., Nette 2008. str. 111., 116.

6. Papa Inocent IV. i kraj vladavine cara Fridrika II.

Rođen kao Sinibaldo iz dinastije Fieschi, koja je tradicionalno bila gibelinski orijentirana, izabran je 25. lipnja 1243. god. novi papa Inocent IV. (1195. – 1254.). Car Fridrik II. je bio izrazito zadovoljan izborom novog pape, koji je unatoč svim očekivanjima postao njegov žestoki neprijatelj. Pregovori između pape i cara ponovno su pokrenuti u ljeto 1243. god., međutim situacija se znatno promjenila nakon pobune komune Viterbo koju je započeo lokalni kardinal Rainer Capocci. Car Fridrik II. je ugušio njegov ustanak, ali je kardinal ostao u gradu kao opunomoćeni papinski legat i kao biskup Viterba. Papa Inocent IV., zajedno sa svojim kardinalima pobjegao je pred carskom vojskom 7. lipnja u Liguriju, pa zatim u Francusku; potom je u Lyonu 24. lipnja 1245. god. održano novo papinsko vijeće na kojem je car proglašen antikristom i heretikom pozivajući se na njegove odnose sa „sultanom Babilona“, zahtijevajući njegovo svrgavanje s prijestolja, kao i proglas da tko god osvoji zemlju cara Fridrika II. bit će prepoznat kao njezin legitimni vladar. Papa Inocent IV. je poduprao vojvodu od Tiringije, Henrika Raspea (1204. – 1247.) i proglasio ga protucarem, ali je njegova zavjera protiv cara ubrzo otkrivena. Grad Altavilla Silentina, u kojem su se carski protivnici potajno sastajali je porušen, a urotnici oslijepjeni, osakaćeni, obješeni ili spaljeni. Henrika Raspea su poduprli biskupi Mainza i Kölna, te su zajedničkim snagama uspjeli poraziti vojsku Fridrikova sina i nasljednika Konrada 5. kolovoza 1246. god. pokraj Frankfurta. Cara Fridrika II. su podržala vojvodstva južne Njemačke, a kako je također naslijedio i vojvodstvo Austrije, sukladno tome sebe je utvrdio na jugu carstva. Nakon smrti Henrika Raspea za protucara je izabran Vilim II. Gerulfing (1247. – 1256.).⁸⁵

Između veljače i ožujka 1247. god. car Fridrik II. je rješavao situaciju u Italiji, imenujući svoje rođake ili prijatelje kao vikare talijanskih pokrajina. Oženio je sina Manfreda kćerkom grofa Amadea IV. Savojskog (1197. – 1253.) i osigurao lojalnost pokrajina Monferrato i Savoja, Papa Inocent IV. je tražio zaštitu od kralja Francuske, Luja IX, ali je kralj bio carev prijatelj i vjerovao je u njegovu želju za mirom. Papina vojska iz Francuske nikad nije stigla u Lombardiju, a car, u pratnji velike vojske, održao je crkveni sastanak bez pape u Torinu. U lipnju 1247. god., važan lombardijski grad Parma protjerao je carske dužnosnike i predružio se gvelfskim. Enzo Hohenstaufen nije bio prisutan u gradu, te jedino što je mogao učiniti je pitati oca za potporu, koji je ubrzo započeo opsadu zajedno s veronskim tiraninom Ezzelinom III. da Romano (1194. - 1259.), koji se dokazavši svoju

⁸⁵ Jundt 1969. str. 273.-276., Nette 2008. str. 116., 118., 123., Mitchell 1986. str. 64.

spretnost, uzdigao do titule jednog od vrhovnih zapovjednika carske vojske. Pobunjenicima je zbog opsade ponestajalo hrane, a caru je bilo svejedno hoće li se pobunjenici predati ili umrijeti od gladi. Dana 18. veljače 1248. god., pobunjenici su iznenadno jurišali na Fridrikov vojni kamp i u bitci kod Parme porazili carevu vojsku. Car Fridrik II. je u toj bitci izgubio svoje carsko žezlo, barjak, krunu i pečat, sve znakove moći; izgubio je i svaku nadu i potporu svojih podanika u borbi protiv pobunjenih Lombardijaca i protiv pape koji je ostvario svoje planove za vođenje križarskog rata protiv Sicilije. Car Fridrik II. ubrzo je podigao novu vojsku, ali je trajno izgubio potporu nekoć lojalnih talijanskih gradova poput Romagne, Marche i Spoleta. Bolonjci su u bitci kod Fossalta u svibnju 1249. god. zarobili Enza, koji će ostati kao talac u palači u Bologni sve do svoje prirodne smrti u 1272. god. Fridrik je ubrzo izgubio još jednog sina, Rikarda od Chietia (1222. – 1249.). Unatoč teškim gubitcima carske vojske su osvojile Ravenu, a izgubile Modenu i Como, te je papinska križarska vojska poražena i u potpunosti uništena u bitci kod Cingolia 1250. god. U sljedećim mjesecima carski *condottieri* su ponovno osvojili otpale gradove, a i Konrad se uspio uzdići u Njemačkoj u brojnim pobjedama nad protucarom Vilimom II. Mnogi talijanski sekularni feudalni gospodari, iscrpljeni od beskrajnih papinskih zahtjeva za novcem namjenjenim održavanju križarskog rata protiv Hohenstaufovaca, prešli su u tabor Fridrika II. Sami car Fridrik II. nije sudjelovao u tim vojnim kampanjama zbog komplikacija s dizenterijom, ali ipak on je uspješno obranio Kraljevinu Siciliju i svoju carsku titulu i nikada nije bio bliže ostvarivanju ciljeva svoje dinastije. Ti ciljevi će ipak ostati neostvareni; car Fridrik II. u dvorcu Fiorentino u Apuliji, odjeven u bijeloj redovničkoj haljini nakon primitka sakramenta bolesničkog pomazanja od palermaskog nadbiskupa Berarda, njegovog dugovječnog i „najvjernijeg prijatelja“, dana 13. prosinca 1250. god. unatoč mnogobrojnim neprijateljima umire u miru. Njegovo tijelo je pokopano u katedrali u Palermu, u sarkofagu ukrašenim bizantskim, njemačkim i arapskim uzorcima, što svojevrsno reflektira i carev život.⁸⁶

⁸⁶ Jundt 1969. str. 287., Nette 2008. str. 129., 134.-138., Mitchell 1986. str. 68., Schreiber 1996. str. 149.-151

7. Sveto Rimsko Carstvo i dinastija Hohenstaufen nakon cara Fridrika II.

Njegovi sinovi su poštovali careve testamentarne zahtjeve; sin Konrad IV. ostaje kao nasljednik rimsko-njemačke krune, Manfred je naslijedio vojvodstvo Taranto, najmlađi sin Henrik kraljevstvo Arles i Jeruzalem a Henrik VII. postaje vojvoda Austrije i Karantanije. Nasljednici Fridrika II. ipak nisu mogli zadržati baštinu svoje obitelji. Fridrikov sin Konrad IV., posljednji njemački kralj iz kuće Staufera, umire nakon pobjede u ratu protiv Papinske države i osvajanja Napulja 1254. god. od groznice. Papa Inocent IV. je umro iste godine. Konradov polubrat i nasljednik, Manfred, koji je vladao Sicilijom, ali bio nemoćan sjeverno od Alpa, pao je u borbi za prijestolje. Kao pobjednik u križarskom ratu protiv Fridrika II. je izašao Francuz Karlo Anžuvina, brat francuskog kralja Luja IX., kojem je papa predao titulu kralja Sicilije, iz vlastitog očaja i kako bi u potpunosti pobjedio dugovječne neprijatelje. Karlo Anžuvina je stigao u Italiju s velikom vojskom i nakon niza pobjeda porazio i pogubio Manfreda 1266. god. Konradin, vojvoda od Švapske i najmlađi Konradov sin, u pokušaju ponovnog osvajanja Sicilije bio je poražen i uhićen. Odveden je u lancima u Napulj, gdje je osuđen na smrt 1268. god. Dinastija Hohenstaufen je njegovom smrću ostala bez muških nasljednika. Anžuvinska vlast u Siciliji je uvelike proširila teritorij Kraljevstva, novim posjedima na jadranskoj obali, Africi i Provansi, ali ona neće biti neupitna; godine 1282. dolazi do pobune protiv anžuvinske vlasti i tzv. „Sicilijanske večernje“⁸⁷, koja je završila pobjedom sicilijanskih gibelina. Nakon što je papa odbio molbe sicilijanskih gibelina da im odobri status slobodne komune, Sicilijanci su pozvali kralja Petra III. Aragonskog. Supruga kralja Petra III., Konstanza, bila je kći Manfreda Hohenstaufovca i jedini živi nasljednik Fridrika II., a kralj Petar III. Aragonski je bio član iste dinastije kao i prva žena cara Fridrika II. Konstanza Aragonska, dinastije de Barcelona. Stoga, dinastija de Barcelona bila je legitimni nasljednik sicilijanske krune, ženidbenim pravom, dok su Anžuvinci pak bili samo uzurpatori s papinim blagoslovom. Petar III. nije uspio osvojiti Napuljsko Kraljevstvo Anžuvina, te je Fridrikovo Sicilijansko Kraljevstvo tako podijeljeno na dvije krune, koje će tek biti ujedinjene 1816. god. stvaranjem Kraljevine Dviju Sicilija.⁸⁸

⁸⁷ Sicilijanska večernja je naziv za pobunu na Siciliji 1282. godine protiv kralja Karla I. Anžuvina, koji je preuzeo Siciliju uz papinu podršku 1266. godine. Pobuna se naziva "večernja" jer je počela tijekom večernje službe na uskršni ponedjeljak. Glavni uzrok ustanka bilo je opće nezadovoljstvo anžuvinskom vladavinom zbog visokih poreza, premještanja prijestolnice u Napulj i zamjenjivanje sicilijanskih zapovjednika francuskim. Samu pobunu organizirao je Ivan Procida, pristaša Hohenstaufovca i tajnik aragonskoga kralja Jakova I. Aragonskog. Blažević 2007. str. 576.-580.

⁸⁸ Vocke 1996. str. 57., Nette 2008. str. 138., Mitcherll 1986. str. 68.-69., Abulafia 1999. str. 506.-509.

Fridrikova njemačka politika je tijekom njegove vladavine dovela do jačanja partikularističkih tendencija u njemačkom političkom životu. U svojim odnosima prema kneževima, Fridrik II. je nastavio politiku svojih prethodnika; Fridrik I. Barbarossa i Henrik VI. su imali velike naklonosti prema velikim feudalnim gospodarima i pomagali su im da osiguraju svoju vlast na štetu manjih plemića i gradova, s ciljem osiguravanja potpore u ispunjenju dinastijskih ambicija u Italiji. Kneževi su mogli izdavati i sakupljati vlastite poreze, regulirati trgovinu, slobodno graditi utvrde i gradove na svojoj zemlji, kao i organizirati vlastite dvorske službe u smislu potpune i samostalne zakonodavne moći. Tražeći njihovu potporu, car Fridrik II. je dao dodatne privilegije biskupima i nadbiskupima carstva. Prije biskupski feudi nisu imali istinska teritorijalna prava kao i oni drugih sekularnih feudalnih gospodara. Prema odredbama Fridrika II., nadbiskupije, biskupije i opatije su dobile puna teritorijalna prava; prava za prikupljanje poreza i cestarine, potpunu kontrolu nad prolaskom kroz njihove zemlje, kao i druge povlastice. S ciljem centralizacije vlasti u Italiji, Fridrik II. je dodijelio slobodu njemačkim kneževima, što je dovelo do postupnog nestanka univerzalnog carskog prava, jedinstvenog zakona i preobražaja Svetog Rimskog Carstva u labavu konfederaciju većih i manjih kneževstava i biskupija. Nakon propasti Hohenstaufovske dinastije, desetljećima je bilo kraljeva Njemačke samo po tituli, ali ne i po staležu, moći i ugledu, tako možemo smatrati da je sa smrću Fridrika II., srednjovjekovno Sveto Rimsko Carstvo ušlo u razdoblje propasti. Do 1273. god., Sveto Rimsko Carstvo bit će u razdoblju *Interregnuma*, u smislu da nije bilo znamenitih vladara u tom periodu, nakon kojeg će se uzdići nove dinastije poput Habsburga, Luxemburga, Hohenzollerna i Wittelsbacha koji će dominirati njemačkom povijesti do početka 20. stoljeća i nestanka europskih monarhija. Fridrikove reforme su dovele do značajnog pada autoriteta budućih careva i porasti vlasti kneževa i biskupa, uspostavljajući indirektno i put prema budućim vjerskim i političkim sukobima; tako reformator Martin Luther, unatoč negativnom stavu prema caru Fridriku II., citira njegov primjer triju ekskomunikacija kako bi ispitao stvarnu moć pape kao Božjeg izabranika. Luther se u svojim pismima obraćao njemačkim kneževima kao predstavnicima njemačkog pravnog i političkog naroda, što svoje korijenje svakako vuče u politici dinastije Hohenstaufen.⁸⁹

Car Fridrik II. je bio najveći promicatelj Teutonskog viteškog reda. Budući da su Hohenstaufovci nosili također i jeruzalemsku krunu, Teutonski viteški red je postao izravni promicatelj njihove politike na Bliskom istoku. S nestankom dinastije Hohenstaufen tako i

⁸⁹ Mitchell 1986. str. 65.-67., 70.

nestaje utjecaj njemačkog viteškog reda u Svetoj Zemlji u odnosu na druge križarske redove koji se nisu vezali za određeni narod ili vladarsku dinastiju. Godine 1241. koalicija templara i drugih manjih redova, koji su podupirali papu Grgura IX. u otvorenoj borbi protiv teutonaca, izbacila ih je iz svih posjeda u Svetoj Zemlji. Teutonski križarski red će nastaviti služiti Svetom Rimskom Carstvu, te će postati ključni igrač u baltičkom križarskom ratu, osnivajući samostalnu križarsku državu koja će opstati sve do sredine 16. stoljeća i u budućnosti postati Kraljevina Prusija.⁹⁰

⁹⁰ Waas 2005. str. 444.

8. Zaključak

Car Fridrik II. Hohenstaufen kao vladar obilježio je svoje vrijeme i ostao zapamćen po svojim nastojanjima, zaslugama i doprinosu povijesti centralne i zapadne Europe, pa i talijanskom i njemačkom narodu. Ponajprije diplomat, pokazao se odan idejama svoje dinastije i izgradnji svog Sicilijanskog Kraljevstva; snažan vladar koji se na poseban način zalagao za znanost, filozofiju i književnost, obilježio je na svojstven način razvijeni europski srednji vijek. Kao vladar i posljednji car dinastije Hohenstaufen svojim političkim namjerama želio je ostvariti mukotrpnu borbu za centralizaciju Njemačkog kraljevstva kojeg su vodili njegovi pretci. Svojim djelovanjem, dinastija Hohenstaufen je dovela Carstvo do svog vrhunca, ali je uspostavila i put propasti tog istog Carstva. Car Fridrik II. je njemačkim kneževima davao brojne privilegije, što će rezultirati da u budućnosti to moćno carstvo se pretvori u labav savez manjih državnica. Važno je napomenuti da je car Fridrik II., davajući privilegije njemačkim kneževima, s time im je dodijelio i primat u Svetom Rimskom Carstvu nad talijanskim, francuskim i slavenskim kneževima. Dinastija Hohenstaufen je svojom njemačkom politikom započela stvaranje njemačkog političkog naroda, koji će doći do izražaja u doba reformacije, kao što je i započela preobrazbu Svetog Rimskog Carstva u Carstvo Njemačke Narodnosti. Njemački reformatori Martin Luther i Filip Melanchthon u caru Fridriku II. nisu vidjeli samo preteču njihovog sukoba s papom, već i onoga koji je stvorio prve oblike nacionalne svijesti u njemačkom plemstvu, kojem su se reformatori obraćali sa riječima „Teutschen Fürsten“, u prijevodu „našim kneževima“. Davanjem primata njemačkom plemstvu pokrenut je put stvaranja Njemačke države; proces preobrazbe Svetog Rimskog Carstva u Njemačku državu kao takvu. Car Fridrik II., iz nemogućnosti daljnjeg širenja svoje moći u Njemačkom Kraljevstvu, kao i iz vlastitog identiteta kao Sicilijanc, a ne Nijemac, bio je usmjeren na ispunjenje sna o svom „talijanskom“ carstvu i izgradnji kraljevine Sicilije prema svojim zamislima. U Njemačkoj je bilo nemoguće proširiti Štaufersku vlast zbog stranačke razjedinjenosti Gvelfa i Gibelina, izbornog nasljednog sistema, kao i snage njemačkih feudalaca i biskupa. Na jugu Italije je imao mogućnost da sam oblikuje zakone i provodi svoju vlast bez ograničenja i iz temelja stvori centraliziranu državu. Pod vlašću cara Fridrika II., unatoč čestim sukobima sa Imbardskim gradovima i Papinskom državom, Sicilija je ušla u novo doba prosperiteta. Fridrik II. je nastavio politiku svojih normanskih predaka i od jedne decentralizirane države u kojoj je vladala feudalna anarhija stvorio je centralizirano kraljevstvo; vojno i gospodarski snažno, te pravno i kulturno uređeno.

Sicilija za vrijeme dinastije Hohenstaufen je bila kulturno i vjerski heterogena država i tolerantna prema vjerskim manjinama, što je bilo rijetkost za to doba. Bila je i gospodarski razvijena zbog širenja novih poljoprivrednih tehnika preko lokalnog islamskog i židovskog stanovništva, zbog jedinstvenog pravnog sustava, vojne reforme koja je zamjenila plaćeničku i kmetsku vojsku profesionalnom stalnostojećom, kao i zbog izgradnje novih gradova i pogodnog trgovačkog položaja. Tu možemo spomenuti njegove Sicilijanske konstitucije i ideju pojedinca kao političkog tijela, inspirirano proučavanjem antičkih filozofskih djela. Antička grčka i rimska filozofija, koja je bila izgubljena padom Rimskog Carstva, se sporo i nepotpuno ponovno vraćala u Europu. Tek Fridrikovim naporima stiže novi val, dotada izgubljenih i Europi nepoznatih knjiga, koji će rezultirati procvatom Europske filozofije i razvojem srednjovjekovne i skolastičke filozofije u Italiji i Njemačkoj. Te knjige dolaze u Napulj, zbog Fridrikovih dobrih diplomatskih odnosa s islamskim svijetom, te zaslugom njegove reputacije kao velikog učenjaka i erudita i zbog poticanja razvoja sveučilišta u svome Carstvu. Fridrik II. je svoj napor usmjerio u pravo vrijeme, jer osam godina nakon njegove smrti dolazi do mongolske opsade Bagdada i uništenja velike bagdadske knjižnice. Radi njegovih prijevoda, brojna djela nisu zauvijek nestala. Fridrikov dobar diplomatski odnos s islamskim vladarima omogućio mu je i mirno preuzimanje Jeruzalem i izvršenje Šestog križarskog rata bez borbe. Šesti križarski rat se pokazao Fridirku II. kao skupocjen; unatoč tome što nije imao gubitke u ljudstvu i što je sebi osigurao krunu Jeruzalema, njegova odsutnost je omogućila njegovim neprijateljima u Italiji da provedu svoje planove njegovog uništenja. Ženidbom sa kraljicom Izabelom d'Brienne, Car je dobio Jeruzalem, a u ruke neprijatelja je prepustio Latinsko Carstvo. Njegov teritorij kojeg je osvojio u Svetoj Zemlji i prepustio teutonskom križarskom redu su bili nakon njegove smrti oduzeti i raspodjeljeni među njegovim neprijateljima, koji nisu bili u stanju ih obraniti. Ekskomunikacije su Cara politički ograničile, a proglašavanje križarskog pohoda na Siciliju će biti glavni razlog nestanka dinastije Hohenstaufen. Mirna predaja Jeruzalema u Šestom križarskom ratu predstavlja svojevrsni kraj starog križarskog duha; budući križari će pokušati oponašati Carev pohod sklapajući saveze sa mongolskim, turskim i muslimanskim gospodarima, ali neuspješno jer nisu posjedovali njegove vještine niti moć niti reputaciju. Jeruzalem će biti nakon Fridirkove smrti opet izgubljen, najviše zbog internog sukoba između križarskih redova. Njegovi odnosi sa islamskim svijetom su stvorili sliku Fridrika II., među njegovim suvremenicima, kao veličanstvenog „Sultana iz Palerma“, ali i kao „heretika i antikrista“. Kršćanski vladari su često gledali negativno na njegove odnose sa vjerskim neprijateljem.

Što se tiče vanjske politike, uz dobre odnose s muslimanskim vladarima, uspio se približiti i susjednim europskim vladarima. Politička izoliranost je normanskim sicilijanskim vladarima odredila njihovu propast, a car Fridrik II. je za života stekao snažne saveznike; poput Kraljevstva Francuske, Aragona, Mađarske i Danske. Ta savezništva su itekako bila potrebna, jer je Car stekao i snažne neprijatelje, od kojih je zasigurno najvažnija Papinska Država. Sukob između pape i Cara se razvijao iz ideoloških razlika, kontradikcija između Rimskog svevlada „Velikog dizajna“ i papinskog primata „Gregorijanskih reformi“, kao i iz političko-gospodarskih razloga. Papa nije bio samo vjerski vođa, već i snažni feudalni gospodar koji je imao vlastite svjetovne ambicije nad vladarima katoličkog svijeta i Apeninskog poluotoka. Papino rigorozno djelovanje kao feudalnog gospodara, a ne samo kao duhovnog vladara, može se opravdati; Hohenstaufovci su htjeli držati papu za provođenje svojih ciljeva i pretvoriti poziciju vođe katolika u svojevrsnu marionetu. Zbog veoma utjecajne papinske propagande, car Fridrik II. je dugo bio razmatran kao negativna povijesna figura, a tek historiografija i filozofija 20. st. ga je uzdigla i prikazala njegovu ogromnu povijesnu zaslugu.

Literatura

Abulafia 1999.

Abulafia David, *The New Cambridge Medieval History c.1198-c.1300*, vol 5, Cambridge University Press, Cambridge 1999.

Benjamin 1997.

Benjamin Arnold, *European History in Perspective: Medieval Germany 500-1300, A Political Interpretation*, ur. Jeremy Black, Macmillan Education, Tavistock 1997.

Blažević 2007.

Blažević Zrinka i Ivo Goldstein, *Povijest 6 – Rani i razvijeni srednji vijek*, Jutarnji list, Zagreb 2007.

Brocchieri 2013.

Brocchieri Mariateresa Fumafalli Boenio i Massimo Parodi, *Povijest srednjovjekovne filozofije: Od Boetija do Wycliffea*, ur. Kušar Stjepan, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2013.

Firnkes 1996.

Firnkes Manfred, Konfrontation der christlichen und islamischen Welt: Die Zeit der Kreuzzüge“, *Welt Geschichte in 12 Bänden: Kaiser und Kalifen*, vol. 5. ur. Henrik Pleticha, Bertelsmann Lexicon Verlag, Gütersloh 1996.

Jundt 1969.

Jundt Pierre, *Die Hohenstaufen*, ur. Joël Schmidt, Editions Rencontre Lausanne, Mülhausen 1969.

Mackay 1996.

Mackay Angus i David Ditchburn David, *Atlas of Medieval Europe*, Routledge, London 1996.

Mitchell 1986.

Mitchell Otis C., *Two German Crowns. Monarchy and Empire in Medieval Germany*, Wyndham Hall Press, Bristol 1986.

Nette 2008.

Nette Herbert, *Fredrich II. von Hohenstaufen*, ur. Uwe Naumann, Rowohlt Verlag, Hamburg 2008.

Nietzsche 1999.

Nietzsche Friedrich, *Der Antichrist*, ur. Peter Pütz, Goldmann Verlag, Berlin 1999.

Pieper 1958.

Pieper Josef, *Hinführung zu Thomas von Aquin*, Kösel-Verlag, München 1958.

Relja 2016.

Relja Hrvoje, *Tomistička filozofija II dio*, Sveučilište u Splitu, Split 2016.

Russel 2017.

Russell Bertrand, *Philosophie des Abendlandes*, ur. Rudolf Kasper, Anaconda Verlag, Köln 2017.

Salzer 1998.

Salzer Anselm i Eduard von Tunk, *Illustrierte Geschichte der Deutschen Literatur*, vol. 1, ur. Henrik Claus i Jutta Münster-Holzlar, Neumann & Göbel Verlag, Köln 1998.

Scheiber 1996.

Schreiber Hermann, „Kirche und Papsttum in hohen Mittelalter“, *Welt Geschichte in 12 Bänden: Kaiser und Kalifen*, vol. 5. ur. Henrik Pleticha, Bertelsmann Lexicon Verlag, Gütersloh 1996.

Takayama 2004.

Takayama Hiroshi, „Law and monarchy in the south“, *Short Oxford History of Italy: Italy in the Central Middle Ages 1000-1300.*, ur. John A. Davis i Abulafia David, Oxford University Press, Oxford 2004.

Vocke 1996.

Vocke Roland, „Kaiser und Könige: Die abendlandischen Reiche im hohen Mittelalter“, *Welt Geschichte in 12 Bänden: Kaiser und Kalifen*, vol. 5. ur. Henrik Pleticha, Bertelsmann Lexicon Verlag, Gütersloh 1996.

Waas 2005.

Waas Adolf, *Geschichte der Kreuzzüge*, vol 1. i vol. 2., Area Verlag GmbH, Erfstadt 2005.

Wilson 2017.

Wilson Peter H., *The Holy Roman Empire: A Thousand Years of Europe's History*, Penguin Books, Oxford 2017.

Sažetak

Fridrik II., rođen je 26. prosinca 1194. god. Sin je cara Henrika VI. iz dinastije Hohenstaufen i majke Konstanze d'Hauteville, nasljednice normanskih kraljeva na Siciliji. Fridrik II. je bio obdaren iznimnim talentima i ambicijama, kako političkim tako i onima na polju kulture koji su obilježili njegovu vladavinu nad jednim iznimno velikim teritorijem koji se prostirao od juga Sicilije preko Italije sve do Njemačke na sjeveru. Bio je kralj Sicilije, Burgundije, Njemačke, Italije i Jeruzalema, te car Svetog Rimskog Carstva. Fridrik II. je vidio sebe kao izravnog nasljednika antičkih rimskih careva. Okrunjen je 1220. god i titulu kralja Rimljana nosio je sve do svoje smrti 13. prosinca 1250. god. Kao suvladar s majkom Konstanzom, kćerkom Rogera II. sa Sicilije u trećoj godini života bio je proglašen kraljem Sicilije. Zbog svog braka sa Izabelom Brienne i organizacijom Šestog križarskog rata nosio je i titulu kralja Jeruzalema. Radi čestih sukoba s papinstvom, koje se našlo u nezavidnom položaju zarobljeno između njegovih zemalja u sjevernoj Italiji i Kraljevini Siciliji na jugu, Fridrik II. je tri puta ekskomuniciran, a papinske kronike imale su i kasnije svoj negativni utjecaj i nastavile su propagandu protiv cara Fridrika II., do te mjere da ga je papa Grgur IX. nazvao i „antikristom“. Fridrik II. je bio strastveni pokrovitelj znanosti i umjetnosti, poznao je šest jezika. Na poseban način bio je posvećen promociji književnosti i filozofiji kroz sicilijansku školu poezije i Napuljsko sveučilište. Prvi puta upotrijebio je književni oblik sicilijanskog jezika na njegovom kraljevskom dvoru u Palermu. Škola i poezija koja je nastajala u njoj imali su veliki značaj i doprinos nastanku modernog talijanskog jezika i svekoliki utjecaj na Europsku književnost. Nakon Fridrikove smrti, njegova dinastija nije preživjela i Sveto Rimsko Carstvo je ušlo u doba opadanja.

Ključne riječi: Sveto Rimsko Carstvo, Gibelini, Gvelfi, Hohenstaufovci, Šesti križarski rat, Papinska država

EMPEROR FREDERICK II. VON HOHENSTAUFEN

Abstract

Frederick II. was born on December 26, 1194. He is the son of Emperor Henry VI. of the Hohenstaufen dynasty and mother Constance, heiress of the Norman kings of Sicily. The ruler was endowed with exceptional talents and ambitions, both political and cultural, which marked his rule over an extremely large territory stretching from southern Sicily through Italy all the way to Germany in the north. He was crowned king of Sicily, Burgundy, Germany, Italy and Jerusalem, as well the emperor of the Holy Roman Empire. Frederick II. saw himself as the direct heir of the ancient Roman emperors. He was crowned in 1220 and held the title of king of the Romans until his death on December 13, 1250. As co-ruler with his mother Constance of Hauteville, daughter of Roger II. of Sicily at the age of only three, he was proclaimed king of Sicily. Due to his struggle with the Papal State, which was in an unenviable position trapped between his lands in northern Italy and his Kingdom of Sicily in the south, Frederick II. was excommunicated three times and the propagandistic papist chronicles later had their negative impact and continued ruthless abuse of the emperors name to the point that Pope Gregory IX. called him the Antichrist. Frederick II. was a passionate patron of science and art, speaking six languages. In a special way he was dedicated to the promotion of literature and philosophy through the Sicilian school of poetry and University of Naples. He first used the literary form of the Sicilian language at his royal court in Palermo. The school and poetry that emerged in it were of great importance and contribution to the emergence of the modern Italian language and of great influence on overall European literature. After Frederick's death, his dynasty did not survive and the Holy Roman Empire entered a long period of decline.

Keywords: Holy Roman Empire, Ghibelline, Guelphs, Hohenstaufen, Sixth Crusade, Papal State

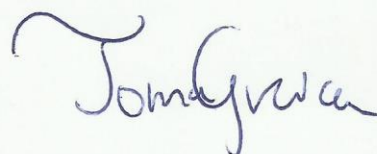
SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Toma Gruica, kao pristupnik za stjecanje zvanja prvostupnika povijesti i filozofije, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga/diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga/diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 8. rujna 2020

Potpis

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE
ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA
U SPLITU**

Student/Studentica: Toma Gruica

Naslov rada: Fridrik II. Hohenstaufen

Znanstveno područje: Povijest

Znanstveno polje: Europska i svjetska povijest srednjeg vijeka

Vrsta rada: Stručni rad

Mentor/Mentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): doc. dr. sc. Tonija Andrić

Sumentor/Sumentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime):

Članovi Povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): doc. dr. sc. Ivan Basić, prof. Zvonimir Forker

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga/diplomskoga rada i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) u otvorenom pristupu
- b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a
- c) dostupan široj javnosti, ali nakon protoka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: 8. rujna 2020.

Potpis studenta/studentice: